

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Právnická

Diplomová práce

Velká jasa a dobová mongolská společnost

Marek Mazanec

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta Právnická

Katedra právních dějin

Diplomová práce

Velká jasa a dobová mongolská společnost

Studijní program: Právo a právní věda (M6805)

Studijní obor: Právo

Vedoucí práce: JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Velká jasa a dobová mongolská společnost vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Plzni dne

.....

Marek Mazanec

Na tomto místě bych rád poděkoval panu JUDr. PhDr. Stanislavu Balíkovi za velmi cenné a užitečné rady v rámci konzultací. Za překlad resumé do mongolštiny velice děkuji Mgr. Ondřeji Srbovi. Také chci poděkovat mé rodině za podporu při studiu i při psaní diplomové práce.

Obsah

1. Úvod	1
2. Čingischánova cesta k moci	3
2.1. Od narození po útěk ze zajetí	3
2.2. Spojenectví s Ong chánem	4
2.3. Únos Börte	5
2.4. Rozkol mezi přáteli	7
2.5. Tataři a Džürkiné	8
2.6. Bitva dvou chánů a definitivní porážka Tatarů	8
2.7. Zrada Ong chána	9
2.8. Zúčtování s Najmany a Džamuchova smrt	10
3. Mongolsko ve 13. století	12
3.1. Velký sněm v roce 1206.....	12
3.1.1. Vyznamenání	13
3.1.2. Poštovní systém	13
3.2. Válka v Kataji	14
3.2.1. Země Tangutů a první boje.....	14
3.2.2. Vítězství v Kataji a válečná kořist	16
3.3. Chorézmská říše	17
3.3.1. Počátek konfliktu	17
3.3.2. Přípravy na tažení a určení následnictví	17
3.3.3. Boje v Chorézmě	19
3.4. Poslední tažení Čingischána a jeho smrt.....	20
3.5. Následníci trůnu velkého chána	21
3.5.1. Ögedej	21
3.5.2. Gүjuk	22
3.5.3. Möngke	23
3.5.4. Chubilaj.....	23
4. Mongolové a střední Evropa	25
4.1. První setkání s Evropou a bitva s ruskými knížaty	25
4.2. Batuovo tažení.....	26
4.2.1. Polsko a Uhry.....	26
4.2.2. Bitva u Olomouce	27

4.2.3. Konec bojů v Evropě a ekumenický koncil	28
4.3. Pohled Evropanů na Mongoly.....	29
4.4. Cesty Evropanů do Mongolské říše	29
4.4.1. Jan de Plano Carpini	30
4.4.2. Vilém z Rubruku.....	31
4.4.3. Marco Polo.....	32
4.4.4. Odorik z Pordenone	32
5. Mongolská společnost	34
5.1. Vývoj společnosti.....	34
5.2. Společenské zřízení.....	35
5.3. Státní zřízení a panovník.....	35
5.4. Organizace armády	36
5.4.1. Denní a noční stráž.....	36
5.5. Náboženství.....	37
6. Velká jasa	39
6.1. Vznik a charakteristika.....	39
6.2. Prameny	40
6.3. Systematika zákoníku	41
6.3.1. Mezinárodní právo.....	41
6.3.2. Trestní právo	42
6.3.2.1. Klasifikace trestných činů	43
6.3.2.2. Trestní sankce.....	44
6.3.3. Soukromé právo	45
6.3.3.1. Rodinné právo	45
6.3.3.2. Dědické právo.....	47
6.3.4. Obchodní právo.....	47
6.3.5. Lov zvěře	47
6.3.6. Další právní ustanovení a zvyky.....	48
6.3.7. Státní správa.....	50
6.3.7.1. Chán.....	50
6.3.7.2. Finanční správa říše a daně.....	50
6.3.8. Nevolnický řád.....	51
6.3.9. Vojenský řád	53
6.3.10. Soudnictví a soudní řízení.....	54

6.4. Velká jasa po smrti Čingischána	55
7. Závěr.....	56
8. Resumé	58
9. Хураангуй.....	60
10. Seznam použitých pramenů a literatury	61
11. Seznam příloh.....	63
11.1. Mapa vymežující území kmenů v polovině 12. století	63
11.2. Řeka Onon.....	63
11.3. Hory Burchan Chaldun	64
11.4. Temüdžin a Džamucha skládají přísahu bratrství	64
11.5. Socha Čingischána	65
11.6. Mapa území na jih od Mongolské říše	65
11.7. Chorézmská říše	66
11.8. Rozpad Mongolské říše.....	66
11.9. Bitva u Lehnice	67
11.10. Jarlyk	67

1. Úvod

Cílem mé diplomové práce je seznámit čtenáře s významnou osobností mongolských dějin Čingichánem a především pak jeho zákoníkem Velká jasa, který vydal na Velkém sněmu roku 1206. Nedílnou součástí výkladu je pak pohled na dobovou mongolskou společnost a to i očima evropských cestovatelů, kteří se do Mongolské říše vydali hlavně z diplomatických důvodů po invazi Mongolů do Evropy.

V první kapitole se věnuji popisu Čingischánova nesnadného dětství, kdy se po smrti otce musel starat o rodinu a následně se i vypořádat se zajetím u nepřátelského kmene. Aby ho osud nešetřil, byla mu unesena manželka a v táboře svého pokrevního bratra hrál pouze podřadnou roli. Ze dna však dokázal vyšplhat na vrchol a stal se udatným válečníkem. Postupně si získal důvěru lidu, vypořádal se s nepřátelskými kmeny a i přes zradu nejbližších vytvořil jádro Mongolské říše.

Na výklad navazuje další kapitola, ve které se zaměřuji na Velký sněm konaný roku 1206, na kterém došlo k vyhlášení Velké jasy. Za svůj život svedl Čingischán mnoho velkých bitev a úspěšně absolvoval rozličná válečná tažení. Z nich popisují dvě velká tažení a to proti Kataji (dnešní Čína) a Chorézmské říši. Právě na nich Čingischán nejlépe demonstroval své válečné umění a přiučil se i spoustě dovedností jako např. dobývání opevněných pevností. Dále též vysvětluji, jak bylo pro Čingischána obtížné vypořádat se s otázkou nástupnictví svých synů a na konci kapitoly v krátkosti ilustruji období vlády jeho následovníků až do rozpadu Mongolské říše.

Ve třetí části mé diplomové práce podávám výklad o mongolské invazi na území ruských knížectví a následně i do střední Evropy, kdy se vlna nájezdníků dostala až na území našeho státu. Zajímavou pasáží pak jistě je pohled Evropanů na Mongoly a vyprávění vyslanců o putování k Mongolům.

V kapitole nazvané Mongolská společnost se zaměřuji na samotný vývoj dobové mongolské společnosti, osobu panovníka, ale i např. organizaci armády či náboženství.

Nejdůležitější a stěžejní částí výkladu je pak samostatná kapitola věnovaná zákoníku Čingischána – Velká jasa. V té se zabývám okolnostmi vzniku zákoníku, jeho systematikou a nakonec i jednotlivými právními odvětvími. Pro dokreslení představ a ucelení problematiky přikládám právní fragmenty, které se dochovaly skrze díla historiků.

2. Čingischánova cesta k moci

2.1. Od narození po útěk ze zajetí

Ve dvanáctém století žily na území dnešního Mongolska ve stepích nedaleko pouště Gobi různé kmeny – např. Najmané, Tataři, Kerejté, Taičiuté, Merkité či Mongolové.¹ Kmen Mongolů patřil k nejméně jednotným ve stepi 12. století.² Nebyl až tak početný a dělil se na jednotlivé klany, které byly až na výjimky vázány vzájemným příbuzenstvím. Jedním z nich byl i klan Bordžiginů neboli Šedookých, jehož vůdcem byl Jesügej.

Na jaře roku 1162 se Jesügejovi a Höelün narodil syn, který dostal jméno Temüdžin³. Ohledně významu jména se stále vedou diskuse. Jednou z teorií je nepřátelství mezi Tatary a Mongoly, kdy Jesügej na výpravě proti Tatarům zabil válečníka jménem Temüdžin, a právě po něm pak pojmenoval svého syna. Osobně se však přikláním k verzi, že kořenem Temüdžinova jména je sloveso *temul*, které lze nejlépe vystihnout jako „pohled do očí koně, který se žene, kam chce, bez ohledu na to, co chce jezdec“.⁴ Myslím si, že tento popis velice přesně vystihuje Temüdžinův charakter a je to ideální jméno pro syna udatného válečníka.

Malý Temüdžin neměl zrovna snadné dětství. Stejně jako chlapci z ostatních rodin musel rybařit, starat se o stáda koní a hlídat okolí tábořiště, kde se kdykoliv mohly objevit loupeživé bandy. Ve věku osmi let poprvé opustil svoji domovinu u řeky Onon.⁵ Otec ho vzal s sebou na výpravu, na které Temüdžin poznal svoji osudovou lásku Börte, v jejíž rodině měl dle stepní tradice zůstat a po dobu několika let spolu měli vyrůstat. Jesügej se mezitím vracel zpátky k řece Onon. Na dlouhé cestě narazil na tábor Tatarů. Ti v něm poznali dávného nepřítele z dob, kdy spolu tyto kmeny bojovaly. Tataři však nedali nic najevo, pozvali ho na hostinu a během ní ho otrávil. Jesügej, ještě než podlehl účinkům jedu, dorazil do své jurty a nechal poslat posla pro Temüdžina. Ten musel

¹ viz příloha č.1. dostupné z: <http://www.karakalpak.com/images/mongol02.jpg>

² SRBA, Ondřej a SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 51

³ = Čingischánovo pravé jméno

⁴ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.53

⁵ viz příloha č.2. dostupné z: <https://dadktf9bbl-flywheel.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2015/11/1493.jpg>

ve spěchu opustit Börte a s větrem o závod uhánět k otcově smrtelnému loži. Nestáčil však přijet včas. Jesügej po sobě zanechal dvě manželky a sedm dětí, kterým nebylo ještě ani deset let.⁶ Rodina v té době žila s kmenem Taičiutů. Ti se po smrti svého vůdce od rodiny odtrhli a nechali ji napospas. Báli se svěřit své rodiny a stáda do rukou nezkušeného chlapce.⁷ Během zimy se rodina ocitla na pokraji vyhladovění a musela tak čelit možné smrti některého z rodinných příslušníků. Jedině díky úsilí všech se tak ovšem nestalo.

Aby toho nebylo málo, tak Temüdžinovi komplikoval život i jeho starší nevlastní bratr Bekter. Ten si nárokoval výsady nejstaršího muže v rodině a k nelibosti Temüdžina ho neustále peskoval a poručníkoval. Temüdžin se snažil najít zastání u matky, její přízně se však nedočkal. Po nějaké době se rozhodl vzít věci do svých rukou a nic neponechat náhodě. O pomoc požádal mladšího bratra Chasara a společně nenáviděného Bektera zastřelili. Tímto hrůzným činem na sebe přivolali nejen zlobu matky Höelün, ale hlavně kmene Taičiutů, kterým se rozhodně nelíbilo, že na jejich území došlo k brutální vraždě potomka jejich bývalého vůdce. Vydali se proto vrahy najít. Temüdžin se snažil uprchnout, ale při útěku byl zajat, dovezen do hlavního tábora Taičiutů a zde byl v rámci trestu uvržen do dřevěného obojku. Odpovědnost za hlídání a péči o něj přebírala každý den jiná rodina.⁸

Jak dlouho byl Temüdžin v zajetí se přesně neví a zprávy historiků se o délce tohoto období rozcházejí. Mohlo se jednat o poměrně krátkou dobu nebo i desítky let. Nehledě na období nesvobody se Temüdžinovi podařilo za pomoci jedné rodiny uprchnout.

2.2. Spojenectví s Ong chánem

V roce 1178 si šestnáctiletý Temüdžin přijel pro svoji milovanou Börte, která na něj od jeho odjezdu stále věrně čekala. Podle obyčeje nesla novomanželka darem oblečení pro rodiče manžela, ke kterým jela žít. Pro nomády jsou velké dary nepraktické, ale kvalitní oblečení má velkou prestiž a navíc

⁶ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.57

⁷ LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.18

⁸ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.64

prokáže cenné služby.⁹ Vezla velmi vzácný kožich z černého sobola. Dle zvyklostí by býval Temüdžin tento kožich předal otci, ten však byl již po smrti. Jelikož si uvědomoval, že jeho klan není ještě tak silný, aby se mohl vyrovnat lstivým Taičiutům, odvezl tuto cennost dávnému příteli svého otce Ong chánovi (známému též jako Toghrul), který byl chánem Kerejtů.

V travnatých stepích středního Mongolska se utvořily tři velmi silné kmenové konfederace. Centrální oblast ovládal Ong chán v čele Kerejtů, na západě stály jurty Najmanů a východ byl zcela v moci kmene Tatarů. Mezi jednotlivými konfederacemi docházelo k častým bojům a soupeření o nadvládu.

Temüdžinovým cílem bylo dosáhnout fiktivního příbuzenství s Ong chánem a dostat se tak pod jeho ochranu. To bylo dle stepní tradice možné, protože v dávných dobách si Jesügej přísahal s Ong chánem věrnost a stali se tak *andy*¹⁰. Pro stepní národy představovaly takové podoby příbuzenství dodatek k jejich skutečným příbuzenským svazkům.¹¹

Po zisku vzácného spojence se Temüdžin vrátil zpět do svého tábořiště. Byl by zde pokojně žil v čele rodiny. Naneštěstí pro něj se ve stepi na křivdy a zločiny nezapomíná. Temüdžinův otec si v dávných dobách uloupil manželku z kmene Merkitů a ti se nyní vydali loupež pomstít.

2.3. Únos Börte

Brzy ráno se tlupa Merkitů přihnala k Temüdžinově tábořišti. Na vztyčené jurty vrhali zapálené louče a po prchajících stříleli šípy. Nedokázali se však probojovat k Temüdžinově jurtě včas. Ten již na první pohled poznal, že má nepřítele přesilu a že moment překvapení stojí na straně nájezdníků. Než by se bojovníci stačili zorganizovat, museli by proti přesile bojovat tváří v tvář a byli by zřejmě rychle pobiti. Udělal tedy to, co mu přišlo nejrozumnější. Nasedl na koně, svým nejbližším přikázal totéž a dal se na útěk. Naneštěstí Börte nebyla tak pohotová a z obklíčeného tábora se jí již utéct nepodařilo. Padla nájezdníkům do rukou. Aby učinili kmenové spravedlnosti zadost, dali jí příbuznému muži, který

⁹ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.66

¹⁰ pokrevními bratry vázanými pokrevní přísahou věrnosti

¹¹ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.67-68

ztratil Höelün.¹² Dostihl ji tedy stejný osud jako Temüdžinovu matku, stala se nedobrovolně obětí únosu a zajatkyní. Merkité se ještě pokusili Temüdžina sledovat, ten se však ukryl v horách Burchan Chaldun¹³, kde vyčkával, až se Merkité odeberou na cestu zpět do své domoviny u řeky Selengy, která se vlévá do Bajkalského jezera.

V úkrytu horských masivů měl Temüdžin dostatek času na přemýšlení. Lze říci, že mu zbývaly de facto tři možnosti. Buďto by musel na Börte zapomenout a vrátit se zpět na pastviny, kde by se pokusil začít žít nový život. Nebo vyrazit severovýchodně podél řeky Onon do hlubokých lesů, kde byla hojnost divoké zvěře. Moc dobře si však uvědomoval, že i kdyby si vybral příhodné místo pro své nové tábořiště, nedokázal by ho ochránit před dalšími možnými útoky Merkitů či Taičiutů. Vybral si tedy třetí možnost - pustit se do boje s Merkity za pomoci Ong chána a zachránit tak svoji milovanou ženu ze zajetí. Nechtěl-li žít jako zbídačený vyvrženec, vydaný neustále na milost a nemilost lupičům, kteří se rozhodnou přepadnout jeho tábořiště, musel se pustit do boje o vlastní místo v hierarchii stepních válečníků.¹⁴

Na výpravu proti Merkitům se k Temüdžinovi a Ong chánovi připojil ještě Džamucha z klanu Džadaranů. Džamucha byl Temüdžinův *anda* z dětství.¹⁵ Byl zdatný válečník a pro jeho vůdčí schopnosti se k němu již dříve připojila spousta kočovníků a pastevců. Oddíly bojovníků se setkaly u pramenů řeky Onon, překročily horské masivy Burchan Chaldun a daly se na pochod. Tábořiště Merkitů byla roztroušena po velkém území a jednotkám trvalo několik dní, než všechny nepřátele porazily a našly Börte. Temüdžin pak vděčně pravil: „Můj otcovský chán spolu s přítelem Džamuchou přátelsky mě podporovali ... mužnou pomstou merkitskému lidu hrud' jsme vyprázdnili ... postele jejich jsme vyprázdnili, příslušníky jejich jsme vykořenili. Zbylé jsme jim uloupili. Když jsme tak merkitský lid rozprášili, vraťme se zpět!“¹⁶ Tato životní epizoda

¹² LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.29

¹³ viz. příloha č.3. dostupné z: <http://dziedzietwounesco.blogspot.com/2017/02/swiete-krajobrazy-gory-burchan-chaldun.html>

¹⁴ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.73

¹⁵ viz. příloha č.4. dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10119551069-cingischan/20738253692/>

¹⁶ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.40 §114

Temüďžina zásadním způsobem ovlivnila. V budoucnu totiž pod trestem smrti zakázal únos žen jako prostředek zisku manželky.

2.4. Rozkol mezi přáteli

V roce 1179 se narodil první Temüďžinův syn Džoči. Dodnes zůstává otázkou, zda to byl syn legitimní. Přeci jen Börte strávila určitou dobu v zajetí Merkitů. V překladu jméno Džoči znamená „host“ nebo „návštěvník“. Nicméně jméno syna může odkazovat i na fakt, že v tomto roce putoval Temüďžin spolu s jeho přívrženci společně s Džamuchou, u kterého byl de facto hostem. Zpochybnění legitimacy však v budoucnu Džočimu znemožnilo stát se následníkem trůnu a Temüďžina donutilo tuto problematiku normovat ve svém zákoníku.

Temüďžin a Džamucha byli nejen věrnými přáteli ale i vzdálenými bratřenci. Ovšem každý pocházel z jiné kosti¹⁷, což hrálo v kmenovém uspořádání významnou roli. Dokud byl Temüďžin součástí Džamuchova tábora, byla Džamuchova rodina „bílá kost“ a Temüďžin patřil do vzdálenějšího příbuzenstva „černých kostí“.¹⁸ Postupem času tedy Džamucha začal uplatňovat vůdčí roli a nadřazenost i vůči svému příteli. To se samozřejmě Temüďžinovi nelíbilo a roku 1181 Džamuchu bez jakéhokoliv vysvětlení opustil. Tato událost mezi nimi způsobila nepřekonatelný rozkol a uvrhla je do víru zatvrzelého nepřátelství.

Významný politický krok Temüďžin podnikl někdy mezi lety 1187 a 1189, kdy svolal *nojony*¹⁹ na zvláštní sněm. Na tomto sněmu se posléze nechal zvolit chánem. Takovéto zpupné chování nemohl hierarchicky výše postavený Džamucha nechat bez povšimnutí a mezi oběma proběhla řada bojů a šarvátek. V bitvě u Dalan Baldžud se sice Džamuchovi podařilo zvítězit, svým krutým jednáním s méně urozenými však rapidně ztrácel přízeň lidu. Proto se nelze divit, že mnozí bojovníci raději Džamuchu opustili a přidali se k Temüďžinovi. Finální vyvrcholení jejich sváru mělo tedy teprve přijít.

¹⁷ více o kostech v kapitole 5.2.

¹⁸ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.77

¹⁹ mongolská hodnost a titul = „vůdce“

2.5. Tataři a Džürkiné

Na východě země se zatím chystali Tataři na další z mnoha loupežných tažení proti Kataji.²⁰ Katajský císař vědom si hrozby požádal o vojenskou pomoc Ong chána a ten zase Temüdzina. Tažení proti Tatarům bylo nejen přehlídkou krvavých bojů, ale i honbou za luxusním a exotickým zbožím z daleké Kataje, kterého Tataři z loupežných nájezdů či obchodování v době míru měli dostatek

Když spojené síly Temüdzina a Ong chána porazili Tatary, vrátili se s bohatou kořistí zpět do svých domovů. Roku 1197 pak společně vyrazili proti Džürkinům a snadno je porazili. Ve stepních válkách byl nepřátelský kmen poražen, oloupen a pak ponechán napospas. To většinou vedlo k jeho znovuseskupení a vedení odvetné války. V případě Džürkinů však Temüdzin jednal jinak a jeho rozhodnutí se naprosto vymykalo tehdejší stepním zvyklostem. Svolal *churultaj*²¹, na kterém nechal vůdce nepřátelského kmene veřejně popravit. Pak učinil nevídaný krok: území Džürkinů obsadil a zbývající členy jejich rodu rozdělil do domácností svého vlastního klanu.²² Tento krok se v budoucnu ukázal jako zásadní, protože de facto Temüdzinovi odstranil z cesty všechny možné soupeře o trůn.

2.6. Bitva dvou chánů a definitivní porážka Tatarů

Roku 1201 svolal Džamucha svůj vlastní *churultaj* a stejně jako před ním Temüdzin se nechal zvolit chánem. Rozhodl se, že již s konečnou platností ukončí vládu Temüdzina a sjednotí všechny pod svůj prapor. Stanul tak v čele nové aliance opozičních kmenů, ke kterým patřila část Taičiuťů, jeho Džadarani, Ojraté, Najmani a Merkité.²³

Když nadešla bitva dvou chánů, mohl se Temüdzin spolehnout na vojenskou pomoc Ong chána. Džamuchovu alianci sice porazili, ale Temüdzin si z bitvy odnesl nepříjemné krvavé zranění. Džamuchovi se navíc podařilo uprchnout.

²⁰ Kataj se rozkládala na území dnešní Číny a byla pod nadvládou Zlaté dynastie Čin.

²¹ shromáždění kmenových vůdců a vojevůdců, které řešilo zásadní vojenské a politické otázky

²² WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.84

²³ SRBA, Ondřej a SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 54

V roce 1202 táhl Temüďzin opět do boje s Tatary. Se silnou armádou v zádech zvítězil. Stejně tak jako v případě Džürkinů měl v úmyslu zbylé Tatary začlenit mezi svůj lid. Problémem se však ukázala jejich přílišná početnost. Pro tak rozsáhlou transformaci potřeboval úplnou podporu svých stoupenců, a aby ji získal, svolal *churultaj* svých vítězných bojovníků. Účastníci *churultaje* s plánem začlenění souhlasili a rozhodli se zabít všechny Tatary mužského pohlaví, kteří byli vyšší než zákolník přidržující kola na dvoukolovém voze.²⁴ Ostatní pak mohli úspěšně zařadit do svých řad.

2.7. Zrada Ong chána

Po těchto úspěších si Ong chán uvědomil, že Temüďzin již má větší vojenskou moc a že by se v budoucnu nevyhnul střetu o nadvládu nad Kerejty.²⁵ Se svým synem Senggümem tedy vymyslel lstivý plán. Umluvili s Temüďzinem sňatek jeho prvorozeného syna Džočiho s dcerou Ong chána. Svatba se měla konat v roce 1203 a jelikož Temüďzin Ong chánovi bezmezně důvěřoval, vydal se na svatební hostinu pouze s malým vojenským doprovodem. Plánem bylo Temüďzina přepadnout, zabít a zbavit se tak potencionální hrozby jednou provždy.

Oba spiklenci však zřejmě nepočítali s tím, že by jejich úmysly mohl někdo vyrazit. Unavený po náročné jízdě v sedle, zastavil se Temüďzin u svého přítele Münglika. Tomu přišlo chování Kerejtů podezřelé, protože již dříve Ong chán deklaroval, že svoji dceru jen tak nikomu nedá. Znalý tamějších poměrů Temüďzina varoval, že by se mohlo jednat o lest. Ten pro jistotu poslal napřed dva zvědy, aby se proplížili na místo hostiny a zjistili, zda-li se nechystá něco podezřelého. Z hovoru místních kočovníků se opravdu o plánované vraždě doslechli a vrátili se svého vůdce varovat, ještě když byl den cesty od místa, kde se měla konat svatební hostina. Temüďzin zklamán touto zprávou byl nucen přehodnotit plány a se svými věrnými se setkal u jezera Baldžuna. Tam si mezi sebou složili přísahu. Toto spojení se stalo předobrazem společenství nového typu, spojujícího Temüďzinovy stoupence, které nakonec převládlo jako základ

²⁴ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.91

²⁵ SRBA, Ondřej a SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 54

jednoty Mongolské říše.²⁶ Čingischán pak v budoucnu smetl feudální řád s jeho aristokratickými výsadami a urozeností, a vybudoval nový jedinečný řád založený na individuální hodnotě, loajalitě a úspěchu.

Bylo tedy nad slunce jasné, že příštím cílem tažení Mongolů se stane území Kerejtů. Tentokrát však využil lsti Temüdžin. Z mnohých návštěv u Ong chána znal velice dobře silné a slabé stránky obrany Kerejtů. Jedné noci provedl vojska tajnou nehlídanou stezkou a zaskočil Kerejty naprosto nepřipravené. Ong chán sice stihl ujet na území sousedních Najmanů, podle pověstí tam však potkal strážce tábora, který ho neustrojeného nepoznal a ve strachu, že se jedná o nepřátelského špeha, ho nemilosrdně zabil. Takto neslavně skončil velký chán Kerejtů a jeho národ pohltila Mongolská vlna.

2.8. Zúčtování s Najmany a Džamuchova smrt

K definitivnímu ovládnutí Mongolských stepí zbývalo Temüdžinovi učinit poslední krok – vypořádat se s Džamuchou. Ten se po porážce Kerejtů schovával u kmene Najmanů. Možná kdyby ho tenkrát chán Najmanů Tajang poslechl, měli by šanci Temüdžina v otevřeném boji muže proti muži porazit. Tajang chán si však pořád nebyl jist, zda-li má zaútočit jako první nebo vyčkávat na reakci protivníka. Temüdžin tak využil první výhody, která se mu naskytla. Za bezměsíčné noci zavelel k předstíranému útoku, při kterém Najmané ve strachu utíkali. Jedinou únikovou cestu však tvořila nebezpečně se linoucí stezka na úpatí hor. Prchající muži ani jejich koně nic neviděli, klouzali a padali do propastí jako poražené stromy.²⁷

Džamucha provázen nadpřirozenou štěstěnou opět Mongolům vyklouzl a vyvázl bez úhony. Ukryl se v lesích a živořil lovem zvěře, které bylo v tuto roční dobu poskrovnu. Spolu s ním se v lesích skrývala i hrstka jeho posledních přívrženců. Těm ale postupem času docházela trpělivost a nakonec se společně rozhodli, že Džamuchu zajmou a vydají ho Temüdžinovi. Roku 1205 Džamuchu přivedli před chána Mongolů a očekávali, že budou bohatě odměněni. Nikdy se však krutěji nezmýlili. Navzdory nepřátelství obou si Temüdžin vážil loajality víc

²⁶ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.98

²⁷ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.99 §196

než čeho jiného. A tak muže, kteří mu Džamuchu přivedli, neodměnil, ale všechny je dal popravit před očima vůdce, kterého zradili.²⁸

Setkání Džamuchy a Temüďžina představuje velké vyvrcholení kapitoly v *Tajné kronice Mongolů*.²⁹ Dokonce uvádí, že Temüďžin chtěl ještě Džamuchovi odpustit a dát mu šanci, aby opět spojili své síly. Ten však návrh odmítl a jen prosil, aby byl popraven bez prolití krve a pohřben na zvláštním místě. Otázkou zůstává, nakolik je toto vyprávění stylizované. Zdá se mi nepřilíš pravděpodobné, že by opravdu mohl Temüďžin Džamuchovi odpustit. Přeci jen mu v mnoha případech usiloval o život a snad jen v dětství se k němu choval jako k sobě rovnému. Ale co je hlavní, právě Džamucha byl tím posledním mužem, který se svým postavením mohl Temüďžinovi rovnat a jedině přes jeho smrt vedla cesta k absolutnímu vítězství a podmanění si celé stepi.

²⁸ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.103

²⁹ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.104-109

3. Mongolsko ve 13. století

3.1. Velký sněm v roce 1206

Když si tak národy v plstěných jurtech podmanil, shromáždili se v roce Tygra u pramene Ononu a vztyčili devíticípou korouhev.³⁰ Pravděpodobně se jednalo o nejdůležitější *churultaj* v dějinách stepních národů. Kam až oko dohlédlo, linuly se do dáli jurty *Velkého mongolského lidu*³¹.

Slavilo se, tančilo a pořádaly se velké hony. Nejdůležitějším okamžikem shromáždění se stal veřejný obřad nastolení Temüdzina jako svrchovaného vládce všech kmenů v mongolských stepích. Zřejmě nejúplnější popis události nám podává francouzský orientalista ze sedmnáctého století Pétis de la Croix, který měl přístup k již dnes ztraceným perským dobovým dokumentům. Ten obřad popisuje tak, že stoupenci postavili Temüdzina na černý plstěný koberec, vyvolený řečník z řad přihlížejících mu vyslovil vůli národa a pak společnými silami vynesli svého nově zvoleného vládce k trůnu. Na znamení poslušnosti devětkrát poklekli na kolena.³² Důležitá byla pro Temüdzina i volba titulu, kterým se měl honosit. Vybral si titul *Čingischán*³³, pod kterým vešel ve všeobecnou známost.

Je logické, že tak velké říši rozličných kmenů a velkého počtu obyvatel nelze spolehlivě vládnout bez schopného úřednického aparátu a nutných reforem. Rok 1206 byl v tomto ohledu opravdu přelomovým. Všem snížil daně, a lékařům, učitelům, duchovním a výchovným institucím je odpustil úplně. Reorganizovala se armáda, byly ustanoveny nové tělesné stráže pro velkého chána, věrní stoupenci vládce získávali nové funkce a pravomoci, ale hlavně byly vyhlášeny nové zákony, které měly zabránit příčinám kmenových bojů a určitým způsobem regulovat život Velkého mongolského lidu. Soubor těchto zákonů vešel ve známost jako Velká jasa, která se stala nejdůležitějším právním normativem tehdejší doby a řada následnických státních útvarů ji pokládala za základní zákon i po rozpadu Mongolské říše.

³⁰ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.109 §202

³¹ mongolsky „Jeke Mongol Ulus“

³² PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s.62-63

³³ čin = pevný, silný, nebojácny, neotřesitelný; viz. příloha č.5. dostupné z: <https://www.thevintagenews.com/2018/06/09/genghis-khan/>

3.1.1. Vyznamenání

Čingischán si byl velmi dobře vědom, že tak velkého úspěchu by nikdy nedosáhl bez podpory svých věrných stoupců. Po zásluze se tedy mnohé z nich rozhodl vyznamenat a povýšit do nových funkcí. Velitelům desetitisíců a tisíců, kteří byli hodni odměny, dal odměnu, a těm, kteří byli hodni pochvalného uznání, je udělil.³⁴

Funkcí nejvyššího soudce pověřil Šigiho-Chutuchia. Ten je mj. označován jako možný autor *Tajné kroniky Mongolů*. K rozhodování mu byly svěřeny sporné věci všech vyšších, kdy měl trestat veškeré krádeže a rozhodovat případy podvodu. V jeho kompetenci byly i rozsudky trestu smrti či ukládání peněžitých pokut. Veškeré záznamy o soudním procesu měl archivovat v modrých deskách.³⁵ Ty také byly známy jako Modré registry a údajně se v nich zaznamenávala soudní rozhodnutí a Čingischánova zákonná nařízení. Postupně z nich tak vznikl soubor legálních předpisů.³⁶

Své čtyři nejlepší bojovníky a strategy – Chubilaje³⁷, Dželmeho, Džebea a Sübeteje učinil generály. Chubilaj se navíc stal jakýmsi ministrem války, kdy dostal rozkaz, že má poroučet ve všech vojenských věcech.³⁸ Nezapomněl ani na rodinu, která mu pomohla při útěku ze zajetí u Taičiutů. Tu osvobodil od placení daní a nejstaršímu muži z rodiny Sorchan-Širuovi udělil dědičný vojenský titul „nositel toulce“. Jako velice pokrokové hodnotím i nařízení, že sirotkům po nejstatečnějších bojovnících, kteří padli v boji, náleží sirotčí podpora.

3.1.2. Poštovní systém

V rozsáhlé říši, které Čingischán vládl byla samozřejmě podstatná rychlost doručování jednotlivých rozkazů, zpráv a sdělení. O to se měl postarat sofistikovaný poštovní systém. Z řad vojáků byli vybíráni nejrychlejší a nejschopnější jezdci na koních, kterým se říkalo *šípoví poslové*. Ti měli

³⁴ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.123 §224

³⁵ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.111 §203

³⁶ SRBA, Ondřej a SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 55

³⁷ nezaměňovat s pozdějším velkým chánem Chubilajem

³⁸ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.116 §206

k dispozici síť poštovních stanic a namísto služby v armádě byli kurýry. O každou ze stanic se starala skupina asi pětadvaceti rodin, které měly na starosti jejich údržbu a provozuschopnost. Svým účelem a způsobem využití velice připomínají *karavansaraje*, které fungovaly jako orientální hostince podél Hedvábné stezky. Celkový rozmach poštovní sítě však znám není. Umístění stanic totiž patřilo ke státním tajemstvím. Jakási představa o rozsahu poštovní služby se však dá odvodit z devatenáctého století, kdy síť stále ještě fungovala – k přecočení Mongolska od Altaje na západě ke vstupu za Velkou čínskou zeď na východě bylo potřeba projet asi šedesát čtyři stanic.³⁹ Důležitým aspektem byla i samotná bezpečnost dopravních cest. Říkalo se, že panna, která by vezla pytel zlata, mohla jet zcela bezpečně od jednoho kraje nomádké říše k druhému.⁴⁰

A vůbec na budování cest si Mongolové potrpěli, protože představovaly základní aspekt jejich života a to rychlé cestování. Ve větších městech podél cest působil úřad *darogy*, který plnil funkce jakéhosi silničního guvernéra. Měl pečovat o údržbu cest a zapisovat osoby včetně zboží, které vezli.

Později poštovní stanice popsal i benátský kupec Marco Polo. Ten uvádí, že tyto stanice stojí na všech královských silnicích každých pětadvacet mil. Díky tomu obdrží panovník během jednoho dne a noci zprávy až ze vzdálenosti deseti dnů cesty. Kurýři jsou osvobozeni od daní a navíc ještě dostávají štědrý plat.⁴¹

3.2. Válka v Kataji

3.2.1. Země Tangutů a první boje

Nově vzniklá Mongolská říše sousedila na jihu s Katají, která byla pod nadvládou Zlaté dynastie. Tato velmi lidnatá oblast byla též známá jako Džürčedské království. Nepatřila však k nejmocnější říši v oblasti dnešní Číny. Tou naopak byla jižní Manzi pod správou dynastie Sung. Na západ od těchto

³⁹ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.113

⁴⁰ LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.87

⁴¹ POLO, Marco. *Milión, neboli, O zvycích a poměrech ve východních krajích*. Překlad Václav Bahník. Vydání první. Praha: Odeon, 1989. s.104-105

mocností se nacházelo království Tangutů, země Ujgurů a říše Karakitanů, kteří byli známí též jako Černí Kitané.⁴²

Roku 1210 dorazila k Čingischánovu dvoru delegace vyslaná z Džürčedského království. Nebylo to poprvé, kdy se vydala na území stepních národů. Byla zde již za doby bojů s Tatary, kdy přišli žádat o vojenskou pomoc Ong chána. Starý císař, který delegaci tenkrát vyslal, byl však již po smrti a na trůn usedl jeho syn Xingsheng. Ten si usmyslel, že po Čingischánovi bude požadovat poddanství a uvalí na Mongoly daně, aby naplnil státní pokladnici. Když se Čingischán dozvěděl s jakým poselstvím delegace dorazila, rozlítilo ho to, odplivl si na zem a vychrlil řadu nadávek. Vzdorná vyzývavost, s jakou se Čingischán zachoval k vyslancům Xingshenga, se rovnala vyhlášení války.⁴³

Na jaře roku 1211 svolal Čingischán *churultaj*. Zde přítomným zástupcům vysvětlil své úmysly a představy o tažení proti Džürčedskému království. Chtěl znát jejich názor a především slyšet souhlas s vedením války, protože se již nejednalo o boj proti méně početnému kmeni, ale proti hustě osídlené a vojensky schopné říši.

Aby vyzkoušel bojeschopnost armády, rozhodl se nejdříve pro napadení království Tangutů. Tento tibetský národ zemědělců a pastevců sídlil na horním toku Žluté řeky. Žili v opevněných městech s vodními příkopy a dokázali stavět mohutné kamenné pevnosti. Čingischán tak byl nucen vymýšlet nový způsob boje, protože do této chvíle velel armádě pouze v otevřeném bitevním poli a obléhání pevností si doposud neosvojil. Dokonce se jednou v rámci experimentu pokusil přehradit tok Žluté řeky, aby jedno z měst zaplavil proudem vody. To však skončilo nezdarem a místo opevněného města zničil vodní tok jeho vlastní tábor.⁴⁴ Nezdarem se však Mongolové nenechali odradit a i díky svým schopným generálům vyvinuli způsob boje účinný i proti silným opevněním.

Při bojích na otevřených pláních, ale i při dobývání měst si Čingischán všiml, že jeho protivníci velice obratně využívají různé technické vymoženosti jako katapulty či balisty. Historicky se jednalo o již starší válečné vynálezy,

⁴² viz. příloha č.6. dostupné z:

<https://i.pinimg.com/originals/12/22/20/12222005761085b8246e98fa8b7dd0c9.jpg>

⁴³ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.124-125

⁴⁴ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.127

pro Mongoly však představovaly něco úplně nového. Jelikož chtěl Čingischán tyto stroje použít pro obléhání měst, rekrutoval z řad zajatců inženýry a techniky, kteří by mu je vyrobili a uměli by je obsluhovat. Vytvořil tak zcela nový armádní technický sbor.

Největším nepřítelem Mongolů se však paradoxně stalo místní podnebí. V malé nadmořské výšce s blízkostí velkých vodních toků se tvořila až nesnesitelná vlhkost vzduchu. Ta způsobovala problémy nejen koním s hustou srstí, ale především samotným vojákům, mezi kterými propukaly tropické choroby. Čingischán tak byl nucen prozatím ustoupit do výše položených severních oblastí a počkat na konec letního období.

3.2.2. Vítězství v Kataji a válečná kořist

V roce 1214 to vypadalo, že se válka konečně po letech blíží ke konci. Čingischánova armáda obklíčila hlavní město *Čung-tu*⁴⁵ a vládci Zlaté dynastie nezbývalo než kapitulovat. Aby Čingischána uchlácholil, poslal mu pět set mladíků a dívek jako otroky, spolu se stádem ušlechtilých koní a s náklady hedvábí i zlata.⁴⁶ Také se podrobil jako vazal Mongolů a na výraz přátelství poslal chánovi jednu ze svých dcer, aby se mu stala manželkou. Čingischán tak dosáhl svého cíle. Získal bohatý jižní stát jako svého vazala a zajistil tak přítok vzácného zboží do Mongolské říše.

Asi v polovině roku 1215 se velká armáda vrátila z tažení zpět do svých jurt. Čingischán přivezl neuvěřitelné množství válečné kořisti a téměř každý na ní získal svůj podíl. Šlo především o hedvábí, šperky, lakovaný nábytek, porcelánové nádoby, bronzové nože, kovová brnění, ale třeba i deskové hry, černý čaj či parfémů a vonné vosky. Samozřejmě získal i množství válečných zajatců v podobě krejčích, lékařů, písařů, překladatelů, astrologů, klenotníků či umělců a věštců. Mongolové vzali každého, kdo prokázal nějakou odbornou znalost či se jim prostě svým nadáním zamlouval.⁴⁷

⁴⁵ dnešní Peking

⁴⁶ LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.75

⁴⁷ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.142-143

3.3. Chorézmská říše

3.3.1. Počátek konfliktu

Roku 1217 poslal Čingischán tři vyslance s dary ke dvoru šáha Muhammada II., který vládl Chorézmské říši. Ta se rozkládala od území dnešního Afghánistánu po Kaspické moře.⁴⁸ Muslimové žijící v této oblasti si osvojili výrobu oceli a Čingischánovým úmyslem bylo ji výměnou za některou z vlastních vzácných komodit získat či si alespoň присvojit proces její výroby. Vyslanci tak přednesli šáhovi návrh obchodní dohody, která měla podporovat tok zboží mezi oběma národy.⁴⁹ Šáh na návrh přistoupil a Čingischán obratem vyslal do Chorézmů skupinu čtyřistapadesáti obchodníků.

Karavana naložená luxusním zbožím překročila hranice říše v severozápadní chorézmské provincii Otrar, která se nachází na území dnešního Kazachstánu. Tam se podrobila kontrole místodržícího Inalčuka, který byl šáhův bratranec. Ten zboží zabavil a všechny obchodníky nechal na rozkaz šáha zabít. Měl zřejmě strach, že je Čingischán vyslal proto, aby zmapovali území Chorézmů a objevili nejsnazší a nejbezpečnější cestu pro případnou invazi místo toho, aby ctili obchodní dohodu.⁵⁰ Ani si nejspíš neuvědomil, co svým konáním způsobil. Události, které měly přijít, totiž změnila dějiny celého muslimského světa.

3.3.2. Přípravy na tažení a určení následnictví

O osudu ztracené karavany se Čingischán dozvěděl o pár dní později. Jednání místodržícího nechápal a rozhodně si nechtěl nechat líbit prolítí nevinné mongolské krve. Proto záhy vyslal delegaci ke dvoru šáha s tím, že po něm požaduje potrestání místodržícího Otraru. Zřejmě proto, že byl Inalčuk šáhovým bratrance a jednal na jeho rozkaz, ho nechtěl potrestat smrtí, jak žádal Čingischán. Naopak nechal mongolským vyslancům useknout hlavy a zahájil přípravy na válku.⁵¹

⁴⁸ viz. příloha č.7. dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/File:Khwarezmian_Empire_1190_-_1220_\(AD\).svg](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Khwarezmian_Empire_1190_-_1220_(AD).svg)

⁴⁹ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s.119-120

⁵⁰ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s.146-147

⁵¹ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s.149

Šáhovo vojsko prý tvořilo asi čtyřistatisíc bojeschopných válečníků. Perlami říše pak byla mohutně opevněná města jako Buchara či Samarkand rozkládající se podél velkých vodních toků.⁵² Když proti tomu postavíme přibližně dvěstětisíc vojáků, kterými disponoval Čingischán, je nám asi jasné, kdo byl papírovým favoritem. Nutno také vzít v úvahu, že ve 13. století byl již islám na vrcholu své moci. A právě náboženství bylo v Chorézmě základním pojítkem mezi panovníkem a poddanými. Islám tak šáhovi zajišťoval potřebnou podporu a věrnost místních obyvatel.

Čingischán věděl, že toto tažení bude asi jeho nejtěžším a byl si vědom i toho, že by na něm mohl přijít o život. Nařídil, že pokud zemře v této válce, má být Velká jasa přinesena na volbu nového chána a tam za přítomnosti všech přečtena. Volba má proběhnout dle zákonů Velké jasy a nový chán má dohlížet na jejich kontinuitu a dodržování. Aby se vyhnul možným vzpourám v době své nepřítomnosti, ustanovil pro správu říše v jednotlivých regionech moudré a zkušené guvernéry.⁵³

Ještě před samotným tažením do Chorézmské říše svolal Čingischán velmi důležitý *churultaj*, kterého se účastnil spolu se svými čtyřmi syny Džočim, Čagatajem, Ögedejem, Tolujem a několika dalšími blízkými. Na něm se mělo rozhodnout, kdo bude nástupcem velkého chána po jeho smrti.

Aby zjistil názor synů na danou situaci, vyzval nejprve Džočiho, aby promluvil jako první. To se nelíbilo druhorozenému synovi Čagatajovi, který staršího bratra ani nepustil ke slovu a vyštěkl: „Vyzýváš-li Džočiho, aby mluvil, zda tím chceš říci, že ho pověřuješ? Byl mezi merkitskými parchanty! Jak mu můžeme svěřit vládu?!“ Narážka na možnou nelegitimitu Džočiho rozzuřila, chytil mladšího bratra za límec a už se skoro schylovalo k bitce. Čingischán se rozzlobil, oba bratry napomenul a jasně řekl, že je Džočí jeho nejstarší syn a již nikdy o něm nikdo nemá mluvit jako o možném levobočkovi. Bylo mu však jasné, že se Džočí následníkem trůnu stát nemůže, protože by po jeho smrti zřejmě nebyl ostatními respektován. Ve chvíli mlčení opět promluvil Čagataj a řekl: „Volme Ögedeje! To by bylo správné!“ Džočí ač s vnitřní neochotou s návrhem souhlasil. Čingischán se na Ögedeje podíval a ten pravil: „Jak mohu říci: Já nemohu? Říkám

⁵² LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.95

⁵³ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s.153-154

tedy, že podle nejlepších svých sil se co nejlípěji vynasnažím!“ Nakonec se Čingischán zeptal svého nejmladšího syna Toluje, zda-li souhlasí s volbou Ögedeje. Souhlasil a věc byla tímto vyřešena.⁵⁴

3.3.3. Boje v Chorézmě

O chystající se invazi do své říše byl šáh informován pohraničními strážemi. První z mnoha bitev se odehrála u řeky Syr, kde se šáhova vojska střetla s oddíly Mongolů pod vedením Džochiho a Džebeho. Krvavá bitva si vybrala daň mnoha lidských životů a méně početní Mongolové byli nuceni ustoupit a bojiště opustit. Navzdory relativnímu vítězství se strach z umění války stepních jezdců zakořenil v šáhově srdci. Nechtěl již s Mongoly riskovat srážku v otevřeném poli, a proto raději svá vojska rozdělil na oddíly a poslal je do bezpečí městských hradeb, aby zabránili dobytí perel říše. Sám se vydal do Samarkandu.⁵⁵

Invaze do Chorézmě probíhala ze tří směrů. V *Tajné kronice Mongolů* o ní mnoho informací nenalezneme. Mnohem detailněji se o ní zmiňuje perský historik Ata Malik Juvaini či francouzský historik Pétis de la Croix. Čingischánovi synové Ögedej a Čagataj obléhali město Otrar, nejmladší syn Toluj mířil k městu Urgenč a Čingischán postupoval k Buchaře a Samarkandu.

Bucharské civilní obyvatelstvo se Mongolům raději vzdalo. Místodržící se však s mnoha vojáky uzamkl v hlavní citadele města a náporu dobyvatelů vzdoroval. Ne však nadlouho. Město bylo z několika stran zapáleno a plameny polykaly vyschlé stavby ze dřeva a z pálené hlíny. Obrovský mrak stoupal nad Bucharu a zakrýval slunce.⁵⁶ O dva dny později dorazil Čingischán do Samarkandu. Zde se však ke svému zklamání dozvěděl, že šáh již město opustil. Aby mu zabránil znovu seskupit armádu, vyslal za ním oddíl jezdců, který byl veden Džebem a Sübetejem. Ti ho pronásledovali až ke Kaspickému moři, kde se mu podařilo uprchnout a dle legend na jednom z ostrovů zemřel jako vyhnanec.⁵⁷

⁵⁴ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.144-149 §254-255

⁵⁵ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s.163

⁵⁶ LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.111

⁵⁷ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s.236

Džebe a Sübetej se ale ihned za svým chánem nevrátili. Kolem Kaspického moře pokračovali severně do Gruzie a pak až do země ruských knížat, kde svedli slavnou bitvu na řece Kalce. Také na Krymu dobyli janovské obchodní město a cestou zpět do Mongolské říše poplenili Volžské Bulhary. Džebe sice cestou zpět zemřel, lze ale bez nadsázky říci, že se v tehdejší době jednalo až o nadlidský výkon a tento úžasný pochod se zapsal do dějin lidstva.⁵⁸

Po smrti šáha Chorézmské říše na ostrově v Kaspickém moři už mezi muslimy existoval pouze jediný možný nástupce a to jeho syn Džalal ad-Din. Ten se momentálně nacházel se zbytkem vojsk u města Ghazna a jakmile zjistil, že mu je v patách Čingischán se svojí armádou, spěchal rychlostí blesku k řece Indus. Tam obě armády svedly velkolepou bitvu, ve které se štěstí přelévало z jedné strany na druhou. Nakonec byli úspěšnější Mongolové, kteří donutili šáhova syna skočit do prudkého proudu řeky. Ten k překvapení všech přežil a podařilo se mu uprchnout do Dillí, kde Čingischán jeho stopu ztratil.

Snad jen kromě severní části bylo území dnešní Indie řádění Mongolů ušetřeno. Napomohlo k tomu především místní vlhké podnebí a špinavá voda. Čingischána to však mrzet nemuselo, zmizením Džalal ad-Dina se definitivně zlomil odpor muslimů a Chorézmská říše byla dobytá.

3.4. Poslední tažení Čingischána a jeho smrt

Na oslavu velkolepého vítězství byl uspořádán hon. K zármutku Čingischána se na něj jeho nejstarší syn Džoči nedostavil a omluvil se pro nemoc. Zřejmě byl stále naštvaný z výsledku sněmu o následnictví a dle zpráv poslušně nechal pro své přívržence uspořádat vlastní hon. O několik let později ještě za života Čingischána zemřel. Objevují se různé konspirace, že nezemřel přirozenou smrtí. To hlavně proto, že mohl ohrozit budoucí mír v říši a z toho důvodu jeho otec či bratr Čagataj měli usilovat o jeho život. Z mého pohledu by tato politická vražda byla logická, avšak z pramenů víme, že velký chán měl své syny velmi rád, proto se mi nezdá příliš pravděpodobné, že by se Čingischán na této události nějak podílel. Žádný přesvědčivý důkaz však neexistuje, a proto tato temná část mongolských dějin zůstane asi navždy nevyřešena.

⁵⁸ LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.116-117

Na poslední tažení se Čingischán vydal roku 1226. Při cestě přes poušť Gobi udělala armáda zastávku a Čingischán se jal pronásledovat divoké koně. To se mu však stalo osudným. Když se divocí koně hnali přes cestu, chánův kůň se vzepjal a svého jezdce shodil na zem. Čingischán prý pociťoval v těle velké bolesti, ale v tažení nadále pokračoval.⁵⁹

Asi šest měsíců po osudové nehodě Čingischán zemřel. *Tajná kronika Mongolů* se o jeho úmrtí zmiňuje pouze v jedné větě a to, že zemřel roku 1227 a vstoupil do Nebe.⁶⁰ Třetího dne se pak smuteční procesí vydalo na cestu zpět do domoviny. Mrtvý vládce byl vezen na čtyřkolovém voze. V čele procesí vlál jeho duchovní praporec, za ním následoval šaman a kůň s popuštěnou uzdou a prázdným sedlem.⁶¹ Nikdo dodnes neví, kde se hrob velkého válečníka přesně nachází. Sami Mongolové tvrdí, že byl pohřben někde pod velikým stromem v jednom předem určeném lese nedaleko pohoří Burchan Chaldun a toto místo mělo být hlídáno příslušníky kmene, kteří pro tento úkol byli osvobozeni od vojenské povinnosti.⁶²

Zajímavé se může zdát zjištění, že v dnešní době lze ve střední Asii nalézt dle odhadů 15-17 milionů lidí s DNA vedoucí k jedinému společnému předkovi. Vzhledem k moci Čingischána a s přihlédnutím k faktu, že měl právo přednostního pohlavního styku s ženami z dobytých území, lze tvrdit, že tím jediným společným předkem je právě on. V samotné populaci Mongolska se jeho stopa DNA objevuje asi u 10% obyvatel.⁶³

3.5. Následníci trůnu velkého chána

3.5.1. Ögedej

Roku 1229 byl na velkém sněmu formální volbou potvrzen nový velký chán Ögedej. Na počest svého zvolení pořádal velké hostiny, na kterých nechybělo značné množství alkoholu. Jak píše perský historik Juvaini,

⁵⁹ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.154 §265

⁶⁰ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.157 §268

⁶¹ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.171

⁶² LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.149

⁶³ SRBA, Ondřej a SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 59

Ögedej krácel cestou veselých zábav, výstřelků a trvalé náklonnosti k vínu a společnosti krásných žen.⁶⁴ Jelikož dobývačná tažení nepatřila k jeho zálibám a cestování také zrovna neholdoval, rozhodl se postavit nové hlavní město, namísto neustáleho přesouvání tábora jurť. Město vybudoval na stejném místě, odkud kdysi vládl Ong chán. Dostalo jméno *Karakorum*⁶⁵. Ve městě sídlila spousta řemeslníků a úředníků, kteří byli potřeba pro dokonalý chod státní správy. Našli bychom zde buddhistické chrámy dotýkající se kamenných mešit a dřevěných kostelů. Každý měl úplnou volnost vyznání víry.⁶⁶ Pokud tomu tak opravdu bylo, myslím si, že se rozhodně jednalo o nábožensky nejotevřenější a nejtolerantnější město na celém světě.

Ögedej si velmi vážil kupců, kteří byli ochotni urazit dlouho cestu k jeho dvoru, aby mu nabídli zboží z různých koutů světa. Neváhal za něj zaplatit přemrštěné peníze, což později znamenalo vyprázdnění státní pokladnice. Protože obchodování velmi vzkvétalo, bylo nasnadě jej také regulovat. Z toho důvodu velký chán zavedl jednotnou soustavu měr a vah. Také si uvědomoval, že rozličné druhy mincí a vzácné kovy jsou pro obchod nepraktické a neskladné. Nechal tedy tisknout papírové bankovky, které se pak používaly po celém území říše.⁶⁷

3.5.2. Gүjuk

Roku 1241 Ögedej zemřel a prozatimní vlády se chopila jeho manželka Döregene. Jejím hlavním záměrem bylo dosazení syna Gүjuka na post velkého chána. Proti tomu se členové vládnoucího rodu vyhrožovali, především pak samotný Čingischánův vnuk Batu, který se s Gүjukem nepohodl na oslavě vítězství v Evropě. Na velký sněm tedy poslal pouze svého bratra Orda a sám se ho nezúčastnil. Gүjuk svého zvolení dosáhl a ihned začal vykonávat čistky svých odpůrců. Dokonce s armádou vytáhl i proti Batuovi se záminkou, že na západ jede pouze na lov. Vzájemného střetu se však nedočkali, protože Gүjuk na cestě

⁶⁴ JUVAINI, 'Ala-ad-Din 'Ata-Malik. *The history of the world-conqueror*. Manchester: Manchester University Press, 1958. s.202

⁶⁵ = černé zdi nebo černé kameny

⁶⁶ LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.82

⁶⁷ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.178

zemřel. Přesná příčina úmrtí opět není známá. Perský historik Juvaini pouze uvádí, že nadešla jeho hodina.⁶⁸

3.5.3. Möngke

Čtvrtým velkým chánem v pořadí se stal Möngke, syn Toluje. Ten měl podporu Batua a opět následovali další čistky a soudy s odpůrci. Vládl pouze osm let a snažil se o centralizaci moci. Nechal také provést generální sčítání lidu, dobytka a nerostných surovin s přihlédnutím k následnému systematickému zdanění.⁶⁹ Také zřídil jakési ministerstvo pro monetární záležitosti, které fungovalo jako centrální banka – kontrolovalo oběh papírových bankovek a samo je vydávalo. Zahájil tažení proti dynastii Sung v Manzi a vojska též vyslal proti bagdádskému chalífovi. Roku 1259 umírá a jelikož neurčil svého nástupce, vypukl chaotický boj o moc, který narušil vnitřní jednotu Mongolské říše. O post velkého chána se utkali Tolujovi synové Chubilaj a Arik-buka. Střetli se v několika bitvách, avšak nikdo prozatím drtivě nezmohl. Arik-bukovi se stala osudnou krutá zima, která Karakorum vyhladověla. Mnoho lidí i zvířat zemřelo a Arik-buka byl tak nucen se roku 1264 svému bratrovi vzdát a uznat ho velkým chánem.

3.5.4. Chubilaj

Chubilaj vládl mezi roky 1259-1294 a jeho panování je označováno za zlatý věk Mongolů. Opustil konzervativní obyčeje svých předchůdců, přemístil dvůr do Kataje a svými zvyky během období vlády se mnohem více blížil ideálům Katajců.⁷⁰ S oblibou se nechával obklopovat rádci různých národností a kulturních tradic a rok 1271 označil jako počátek vlády nové dynastie *Jüan*⁷¹. Zajímavostí zajisté je, že při tvorbě právních předpisů již striktně nelpěl na jejich přesném souladu se zákony Čingischána. Inspiroval se staršími katajskými právními předpisy a upravil je v duchu těch Čingischánových. Výčet hrdelních trestů

⁶⁸ JUVAINI, 'Ala-ad-Din 'Ata-Malik. *The history of the world-conqueror*. Manchester: Manchester University Press, 1958. s.185

⁶⁹ SRBA, Ondřej a SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 72

⁷⁰ LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.154

⁷¹ =počátek či významný začátek

redukoval téměř na polovinu a celkově přísnější tresty měnil na mírnější.⁷² Během své vlády otevíral veřejné školy. Z výbojů lze zmínit snahu o dobytí Japonska, která však skončila neúspěchem. Mnohem lépe si vedl na území dnešní Barmy, severního Vietnamu či Laosu.

Po smrti Chubilaje došlo k roztržitému Mongolské říši na chanát Velkého chána, Zlatou hordu, Čagatajský chanát a Ílchanát.⁷³ Každý z chanátů se následně vyvíjel samostatně, ale již mezi sebou neměly tak vřelé vztahy. Dynastie Jüan vládla Kataji do roku 1368, kdy podlehla náporu dynastie Ming. Zlatá horda se v 15. století rozdrobila na malé chanáty či hordy, které byly postupem dějin vyvráceny. Čagatajský chanát se rozdělil na Transoxánii a Mogulistán. Mogulistán zažil rozkvět za vlády *Tamerlána*⁷⁴. A v podobě Mughalské říše byl roku 1858 dobyt Brity. K rozpadu Ílchanátu došlo roku 1335 a definitivně zanikl roku 1353 po zavraždění posledního z vládců. Poslední vládnoucí Čingischánův potomek, bucharský emír Alim-chán, setrval v Uzbekistánu u moci, dokud ho v roce 1920 nesesadil sílící příliv sovětské revoluce.

⁷² WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová.

1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.247-248

⁷³ viz. příloha č.8. dostupné z: <https://www.quora.com/What-led-to-the-fall-of-the-Mongol-Empire>

⁷⁴ známý též jako Timur Lenk

4. Mongolové a střední Evropa

4.1. První setkání s Evropou a bitva s ruskými knížaty

První Mongolové pod vládou Čingischána, kteří navštívili Evropu, byli generálové Džebe a Sübetej se svými vojsky. Jak jsem již zmínil v předcházející kapitole, tak od Čingischána dostali svolení pokračovat od Kaspického moře severně do Gruzie. Té vládl Jindřich IV., který se invazi vojsk postavil, ale Mongoly porazit nedokázal. Gruzie se tak stala prvním vazalským státem Mongolské říše v Evropě.

S dalším postupem vítězné armády na sever přišly na řadu boje na území Kipčaků. Jednu z tamějších oblastí obýval národ turkických nomádů zvaných Kumáni⁷⁵. Ti se s mongolskou armádou taktéž utkali, avšak neúspěšně a byli nuceni prchnout. Spoléhalo na to, že azyl najdou u ruských knížat, které zpravili o blížící se mongolské hrozbě.

Džebe a Sübetej dorazili koncem dubna roku 1223 k břehům Dněpru. Proti nim se začala formovat silná aliance ruských knížat, kdy největší armádou disponoval kyjevský velkokníže Mstislav Romanovič. Mongolové stejně jako v předcházejících případech k nepříteli nejprve vyslali delegaci vyslanců, kteří se měli pokusit vyjednat podmínky kapitulace soupeře či dojednat vazalství a placení tributu. Hrdá ruská knížata se však takovému požadavku vysmála a vyslance nechala popravit. Dopustili se tak stejné chyby jako chorézmský šáh. Mongolové totiž ctili imunitu a nedotknutelnost všech vyslanců.⁷⁶

Vojska ruských knížat postupovala směrem k mongolské armádě a nestačila se divit, když před nimi Mongolové prchali. Jednalo se však o taktický manévr, ne zběsilý úprk ze strachu před nepřítelem. Džebe a Sübetej byli velmi zkušenými válečníky a hledali vhodné místo, kde by se mohli s knížaty utkat. K rozhodující bitvě došlo na řece Kalce. Ač měla knížecí vojska vysokou početní převahu, byla na hlavu poražena. Nejhůře dopadl zajatý Mstislav Romanovič se svými dvěma zeti. Ti byli zabaleni do plstěných kobereců, vsazeni pod podlahová

⁷⁵ známí též jako Polovci či Plavci

⁷⁶ SRBA, Ondřej a SCHWARZ, Michal. *Dějiny Mongolska*. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. s. 57

prkna jurty a celou noc na nich vítězní Mongolové slavili a hodovali. Zajatci zatím pod nimi v mukách umírali.⁷⁷

4.2. Batuovo tažení

Druhé tažení do Evropy se uskutečnilo za vlády Ögedeje. Velením nad evropským tažením byl pověřen vnuk Čingischána Batu, který měl k ruce Sübeteje a Tolujova syna Möngkeho.

Postupovali podle stejného modelu jako před dvěma desítkami let. Ke každému z měst poslali delegace vyslanců. Města, která se vzdala, musela zaplatit daň v podobě deseti procent obsahu své pokladnice. Na oplátku však získali mongolskou ochranu a vládnoucí rod mohl zůstat u moci. Tuto nabídku ale přijala jen hrstka měst.⁷⁸ Města jako Rjazaň, Moskva či Kyjev padla a východní Evropa se rázem ocitla pod nadvládou Mongolů. Nezávislost si dokázala uhájit Novgorodská republika. Ne však na dlouho, protože roku 1248 Alexandr Něvský uznal svrchovanost chána Zlaté hordy Batua. Odměnou mu byl zisk privilegovaného postavení mezi ruskými knížaty.⁷⁹ Roku 1241 vyslal Batu průzkumné oddíly do Uherské nížiny, kam před Mongoly utekli Kumáni, které pod svá křídla přijal uherský král Béla IV. Bylo rozhodnuto, že menší armáda vpadne do Polska, zatímco početnější vojsko potáhne do Uher. Uhry reagovaly přípravou pohraničního ohrazení a v Polsku se sjížděla válečná hotovost.⁸⁰

4.2.1. Polsko a Uhry

Na polském území Mongolové dobyli města Sandoměř a Krakov. Největší bitva se pak odehrála u města Lehnice.⁸¹ Zde se nepřátelské invazi postavil kníže Jindřich II. Slezský, který vedl armádu složenou německými, francouzskými a polskými rytíři. Nečekaně rychlý mongolský útok ho však překvapil a nemohl si

⁷⁷ KOVAŘÍK, Jiří. *Živá historie*. Brno: Extra publishing s.r.o., 2015, říjen. s.57

⁷⁸ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.188

⁷⁹ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. II., 1197-1250*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. s.355-356

⁸⁰ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. II., 1197-1250*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. s.356

⁸¹ viz. příloha č.9. dostupné z: <http://milasko.blog.cz/1108/mongolska-rise-8-dokonceni-tazeni-do-evropy-a-zmeny-uvnitri-rise>

dovolit čekat na posily českého krále Václava I., který byl pouhý den jízdy od místa bitvy.⁸² Na otevřeném bitevním poli byli evropští rytíři pobiti.

Aby se mongolská vojska vyhnula přímé konfrontaci s rytíři Václava I., zamířila po vítězné bitvě skrze Moravu do Uher. Zde se pak připojili k hlavnímu voji Batuova vojska a podpořila jej tak v bojích proti uherskému králi Bélovi IV. Největší bitva v Uhrách byla svedena u řeky Slaná. Tady byl výkvět evropského rytířstva poražen a Béla IV. byl nucen před Mongoly uprchnout až na jeden z ostrovů v Jaderském moři. Dočkal se tak trestu za pomoc Kumánům. Batuova armáda měla nyní volnou cestu až k samotné Vídni.

4.2.2. Bitva u Olomouce

Český král Václav I. rozhodně nebral mongolskou hrozbu na lehkou váhu. Jako jeden z mála evropských panovníků nepanikařil a narychlo opevňoval strategicky důležité hrady.⁸³ Na obranu národa formoval vojsko z českých bojovníků, připojili se však k němu i někteří němečtí rytíři. Jak jsem již zmínil, skoro se mu podařilo zasáhnout do bitvy u Lehnice. Odtud mongolskou armádu pronásledoval na Moravu.

Z historických záznamů se můžeme dozvědět, že i na českém území měla být svedena bitva s Mongoly. Ta se údajně měla odehrát roku 1241 u Olomouce. Musíme si však dát pozor na to, ve kterých pramenech se o ní dočteme, jelikož žádné soudobé záznamy o této bitvě k dispozici nejsou. V *Rukopisu královedvorském* bychom našli píseň *Jaroslav*. Ta mimojiné popisuje právě souboj obránců Olomouce vedených jakýmsi Jaroslavem s mongolským vojskem. *Dalimilova kronika* nám pak říká, že Mongolové u Olomouce skutečně byli a dokonce zde obránci zabili někoho z Čingischánovi krve⁸⁴. Na podporu těchto tvrzení se stavěl český dějepisec František Palacký.⁸⁵

⁸² VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. II., 1197-1250*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. s.358

⁸³ HORA-HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí. Druhý díl, Od časů Přemysla Otakara I. do nástupu Habsburků (1197-1526)*. 3. vyd. Praha: Baronet, 1997. s.26

⁸⁴ označován jako kralevic

⁸⁵ PALACKÝ, František. *Vpád Mongolů v roce 1241: kritické sestavení a přehlednutí všech dostupných pramenů, se zvláštním ohledem na porážku Mongolů u Olomouce*. Praha: Česká společnost rukopisná, 2012. s.29-31

Naproti tomu český literární historik Oldřich Králík oponuje, že Mongolové Moravou pouze rychle protáhli a spěchali do Uher, aby se připojili k hlavní části armády. Právě strach z dosud Evropě neznámých útočníků podnítil fantazii pozdějších kronikářů, kteří posléze vytvářeli tradice o slavných bitvách. Především je k tomu lákal fakt, že Mongolové ještě téhož roku bez zjevného důvodu odtáhli zpět do své domoviny.⁸⁶

Co považuji za velmi podstatné zmínit je skutečnost, že se jedna z bitev u Olomouce opravdu odehrála. To se ale stalo až roku 1253. Tehdy místní posádce velel Zdeslav ze Šternberka, který město bránil před uherským králem Bélou IV. V královské armádě mimojiné sloužili i kumánští bojovníci. Ti se svým vzhledem Mongolům velice podobali. Je tedy možné, že kronikáři události let 1241 a 1253 zaměnili.

4.2.3. Konec bojů v Evropě a ekumenický koncil

Koncem roku 1241 umírá velký chán Ögedej. Batu tak svá vojska povolává zpět a všichni se vrací domů na volbu nového velkého chána. Tímto okamžikem invaze končí. Mongolové dosáhli svého cíle a dobyli kipčacké stepi mezi Dněprem a Uralem. Jako bonus poplenili část Evropy a do své domoviny se vraceli s bohatou kořistí. Navíc i s vědomím, že jim do státní pokladnice bude plynout tribut z ruských knížectví či italských kolonií na Krymu.⁸⁷ Batu ověnčen tímto úspěchem doufal, že právě on má nyní legitimní právo ucházet se o post velkého chána.

V létě roku 1245 svolal papež Inocenc IV. do Lyonu ekumenický koncil. Jedním z bodů k diskusi byly mongolské nájezdy do Evropy. Všichni se shodli, že je do budoucna podstatné budovat nové hrady a opevnění, aby se napříště možné invazi zabránilo. K Mongolům bylo též vysláno poselstvo, které vedl minorita

⁸⁶ KRÁLÍK, Oldřich. *Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241: příspěvek k ideologii předbřeznové Moravy*. V Olomouci: Socialistická akademie, 1969. s.6-7

⁸⁷ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. II., 1197-1250*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. s.361

Jan di Plano Carpini. To se do Karakorum bezpečně dostalo a dokonce se účastnilo nastolení velkého chána Gūjuka.⁸⁸

4.3. Pohled Evropanů na Mongoly

Obyvatelé evropských států byli rychlostí útoku a plněním Mongolů opravdu zaskočeni. Pro jejich vojenskou sílu a zvláštní vzhled jim často přisuzovali až nadlidské schopnosti. Z kroniky sepsané mnichem benediktinského opatství v Anglii Matoušem Pařížským se dozvídáme, že Mongolové jsou hordou ohavného Satanova plemene a démony vypuštěnými z Tartaru.⁸⁹ Nesprávně jim pak byl přisuzován název Tataři, který byl odvozen od řeckého výrazu pro peklo *Tartaros*. Důležité je tedy zmínit, že pokud se v souvislosti s Mongoly setkáme s výrazem „Tatar“, je tím míněno obecné pojmenování pro mongolskou hordu. Správně bychom však měli pojmy „Mongol“ a „Tatar“ rozlišovat. Jak uvádí Vilém z Rubruku, tak sami Mongolové nechtějí, aby byli zváni Tatory, protože se jedná o jiné národy.⁹⁰

Strach z neznámých dobyvatelů se později projevil i v jejich až přílišnou démonizaci. Jak uvádí Matouš Pařížský, Mongolové prý měli spíše povahu zvířat než lidí, živili se lidským mase a pili lidskou krev. Dokonce uvádí, že nemají žádné lidské zákony, neznají milosrdenství a jsou krutější než lvi či medvědi.⁹¹ Nelze se pak divit, že Mongoly vnímáme spíše ve špatném světle. Ostatně všechno vyplynulo ze strachu z dosud Evropě neznámého národa.

4.4. Cesty Evropanů do Mongolské říše

Jakmile Batuova vojska odtáhla z Evropy pryč, začaly se napadené země pomalu zotavovat a zároveň vzrůstala touha poznat dosud neznámé asijské končiny, odkud Mongolové přišli. Během následujících let bylo k mongolskému lidu vysláno mnoho různých delegací, přičemž každá z nich tam mířila za jiným účelem. Postupně tak byl vybudován systém rychlých a bezpečných cest, který

⁸⁸ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. II., 1197-1250*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2000. s.364-365

⁸⁹ PARIS, Matthew. *English History from 1235-1273*, přel. J. A. Giles. Londýn 1889. s. 314

⁹⁰ KNOBLOCH, Edgar, ed. et al. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. Vyd. 1. Praha:SNKLU, 1964. s.98

⁹¹ PARIS, Matthew. *English History from 1235-1273*, přel. J. A. Giles. Londýn 1889. s. 314

umožnil spojení mezi východem a západem a zároveň napomohl k éře objevů, obchodních a kulturních styků. Toto období můžeme označit jako *Pax Mongolica*, což v českém překladu znamená „Mongolský mír“. Na tomto místě bych se rád zmínil o čtyřech evropských vyslancích, kteří vzdálené země navštívili.

4.4.1. Jan de Plano Carpini

Na jaře roku 1245 vyslal papež Inocenc IV. svá první poselstva do mongolských stepí. Vedl je františkánský mnich Jan de Plano Carpini, kterému bylo tehdy úctyhodných tři a šedesát let. Jeho úkolem bylo navštívit velkého chána, protestovat u něj proti vpádu Mongolů do křesťanských zemí, pokud možno, tak Mongoly přivést na křesťanskou víru a především zjistit co možná nejvíce informací o tomto národu. Zajímavé zajisté je, že jak sám Carpini uvádí, na počátku své cesty se vypravil k českému králi Václavu I. a žádal ho, aby mu poradil nejschůdnější cestu do mongolských stepí. Český král mu vyšel vstříc a nasměroval ho přes Polsko a Rusko.⁹²

Jakmile se Carpiniho družina ocitla na území Mongolské říše, byl jim zajištěn doprovod. Po cestě k velkému chánovi popisoval mongolské zvyky, zmiňoval se o náboženství a vybavení vojsk. Ke svému štěstí dorazil k dvoru velkého chána v době, kdy měl být na trůn slavnostně uveden Gūjuk. Mohl tak na vlastní oči vidět a následně popsat samotný akt nastolení. Poté, co mu přednesl poselství od papeže, nechal Gūjuk vyhotovit dopis se svou odpovědí a poslal Carpiniho domů. Zamýšlel s nimi do Evropy vypravit svého vyslance, to však Carpini odmítl, protože jak sám uvádí, bál se, že by pak Mongolové věděli, jaká je mezi evropskými národy nesvornost, že jsou tu spory a války na denním pořádku a to by mongolským válečníkům mohlo dodat chuti znovu Evropou napadnout.⁹³

V samotném dopise Gūjuk papeži přikazuje, aby se on a další evropští panovníci dostavili k jeho dvoru, podrobili se a přísahali mu věrnost, jinak je bude

⁹² KNOBLOCH, Edgar, ed. et al. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. Vyd. 1. Praha:SNKLU, 1964. s.44

⁹³ KNOBLOCH, Edgar, ed. et al. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. Vyd. 1. Praha:SNKLU, 1964. s.61

považovat za své nepřátele. Jak píše, tak samotný Bůh poručil, aby byli nepřátelé zničeni a z jeho moci si Mongolové podrobí svět od východu k západu.⁹⁴

4.4.2. Vilém z Rubruku

Roku 1253 se na přání francouzského krále Ludvíka IX. vydal ke dvoru velkého chána Möngkeho vlámský františkán Vilém z Rubruku. Francouzský král doufal, že se mu podaří získat spojení Mongolů pro válku se Saracény.

Podobně jako Carpini líčí zážitky z cesty, kdy se zmiňuje o mongolských zvycích, jejich obydlích a i o samotné návštěvě velkého chána a města Karakorum. V Mongolské říši se setkal s vyslanci z mnoha koutů světa a dokonce i se zajatci, kteří byli přivedeni z Uher. Ve své knize píše o jedné ženě z Lotrinska, která sloužila u dvora křesťanské paní v Uhrách. Při nájzdu do Evropy byla zajata a přivedena do Mongolské říše. K jejímu štěstí si zde vzala za manžela mladého Rusa, který uměl stavět domy, a proto byl mezi Mongoly velmi vážený. Také se zmiňuje o francouzském zlatníkovi, který pro velkého chána nechal zhotovit stříbrný strom, ze kterého vytékala plejáda různých nápojů. O Karakorum uvádí, že se tam nachází dvanáct svatyní zasvěcených modlám různých národů, dvě mešity a jeden křesťanský kostel.⁹⁵

Při jedné návštěvě velkého chána se dokonce nachomýtl k teologické diskuzi, z níž učinil Möngke soutěž a stanovil pro debatu pravidla. V ní se pak Vilém utkal se zástupci islámu a buddhismu. Přihlízející Mongolové během debaty pili kvašené kobyly mléko a během pár hodin se diskuze zvrhla v komickou scénku, kdy muslimové nahlas recitovali Korán, buddhisté se pohroužili do tiché meditace a Vilém spolu s dalšími křesťany pěl náboženské písně.⁹⁶

Vilém z Rubruku však u velkého chána nepochodil. Stejně jako Carpinimu mu byl předán dopis s odpovědí. Möngke francouzskému králi vzkazoval, aby se podrobil, jinak dojde k válce.

⁹⁴ KNOBLOCH, Edgar, ed. et al. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. Vyd. 1. Praha:SNKLU, 1964. s.63

⁹⁵ KNOBLOCH, Edgar, ed. et al. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. Vyd. 1. Praha:SNKLU, 1964. s.153

⁹⁶ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.217

4.4.3. Marco Polo

Slavný benátský kupec a cestovatel Marco Polo spolu se svým otcem a strýcem navštívili císaře Chubilaje roku 1275. V této době se dvůr panovníka nacházel v Kataji. Chubilaj byl velice zvědavý a svých hostů se vyptával na poměry v západních krajích, tamní panovníky, jak je tam zajišťována spravedlnost a jak si vedou v umění války. Také ho zajímal samotný papež a křesťanská víra. Byl sice buddhistou, ale podporoval i jiná náboženství.

Stejně jako ostatní cestovatelé si Polo všímal místních zvyků, uskupení vojsk, otázek víry či státní správy. Dokonce velmi detailně popsal výrobu místních papírových peněz. Uvádí, že výrobci z kůry morušovníku vyberou střední část, tu pak upraví a zpevní do podoby papíru. Poté papír rozstříhají a vytisknou na něj různé značky a symboly.

Fungování státní správy popisuje tak, že panovník má dvanáct velmožů, kteří jsou prefekty čtyřadvaceti provincií. Ti pak mají za povinnost vybrat správce a úředníky pro danou provincii i jejich města. Nad velmoži ještě stojí úředníci vyššího dvora, kteří potvrzují jejich rozhodnutí.⁹⁷

Marco Polo nakonec na dvoře Chubilaje setrval sedmnáct let. Protože si ho císař oblíbil, svěřil mu úřad inspektora a Marco tak navštívil během inspektorských cest řadu místních provincií. Dokonce po dobu tří let zastával úřad správce města Jang-čou. Roku 1292 pak Polové dostali svolení k návratu domů.

4.4.4. Odorik z Pordenone

Františkánský mnich Odorik se vypravil na svou cestu na východ tři desetiletí po smrti Chubilaje. Zmiňuje ho z toho důvodu, že mu někteří historici přisuzují český původ. Nejspíše se však narodil ve Furlansku v severní Itálii.

Do hlavního města dynastie Jüan dorazil asi roku 1325. Zde strávil přibližně tři roky a byl často přítomen u císařova dvora. Ve své zprávě o cestě popisuje velká města, nesmírné množství lidí a hojnost potravin. Stejně jako Marco Polo ho fascinovala místní poštovní síť a celková správa říše. Pozornost

⁹⁷ POLO, Marco. *Milión, neboli, O zvycích a poměrech ve východních krajích*. Překlad Václav Bahník. Vydání první. Praha: Odeon, 1989. s.103

věnoval též cenám produktů a používání bankovek. Jako první Evropan popsal rybolov za pomoci kormoránů či výrobky z nefritu.⁹⁸

⁹⁸ LIŠČÁK, Vladimír. *Po stopách bratra Odorika, Styky Evropy a Mongolské Číny ve 13. a 14. století*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2014. s.181-184

5. Mongolská společnost

5.1. Vývoj společnosti

Stejně jako v případě jiných národů byl mongolský lid nejprve formován jako prvobytná pospolná společnost na principu rodového zřízení. Jednotlivé kmeny se posléze rozlišovaly na lesní a stepní. U kmenů lesních převládal způsob obživy v podobě lovu zvěře a následného zpracování zvířecí kůže. Tyto lesní kmeny si svůj způsob života uchovaly i během vlády Čingischána, kdy žily především na sever od mongolských stepí v oblasti Sibíře.

Kmeny stepní se vyznačovaly především chovem dobytka a koní na širokých pastvinách, které byly v kolektivním vlastnictví rodů. Rod v závislosti na počasí a ročním období migroval a vytvářel z jurt kočovnický tábor. V závislosti na své početnosti a síle si rody zabíraly jednotlivá území stepí a začal se tak uplatňovat princip soukromého vlastnictví. To vedlo k nárůstu majetkové nerovnosti a snaze bohatých pastevců kočovat odděleně, přičemž by využívali práce služebníků – otroků. Postupem času tak došlo k urychlenému rozkladu rodové společnosti.⁹⁹

V mongolských stepích posléze docházelo k častému boji bohatých pastevců, kteří se pro sebe snažili uchvátit co možná nejlepší prostory k pastvě dobytka. Z řad nejbližších si vytvářeli vojenskou družinu k obraně svých zájmů. Můžeme tak říci, že se společnost rozdělila na aristokracii na straně jedné a řadové členy kmene na straně druhé. Veškerá původní rovnost kočovníků zanikla. K běžné práci využívali otroky zajaté v mezikmenových válkách. Otroctví mělo patriarchální charakter, ale v rodovém či kmenovém hospodářství nehrálo rozhodující úlohu.¹⁰⁰

Jednotlivé mongolské kmeny se mnohdy spojovaly proti společnému nepříteli do kmenových svazů. V jejich čele stáli vládci označováni jako cháni. Můžeme tak sledovat utváření zárodků raně feudálních států. Proces vyvrcholil za vlády Čingischána, který ukončil kmenové války, zavedl feudalismus a utvořil jednotný Mongolský stát.

⁹⁹ BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s.123

¹⁰⁰ BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s.123-124

5.2. Společenské zřízení

Jak jsem již zmínil, tak mongolská společnost se dělila na aristokracii a řadové členy kmene. Tyto dvě skupiny jsou označovány jako „bílá kost“ a „černá kost“. Aristokratickou „bílou kost“ tvořila velká, střední a malá knížata urozeného původu, údělná i bezúdělná knížata a šlechta. Pod nimi se nacházela nižší rodová skupina „černé kosti“ představující kupce a řemeslníky, řadové pastevece, zemědělce a v neposlední řadě otroky.¹⁰¹ Dělení společnosti hrálo podstatnou roli a jak jsem uvedl v kapitole 2.4., tak stálo za vznikem rozkolu mezi Čingischánem a Džamuchou.

5.3. Státní zřízení a panovník

Za vlády Čingischána byl stát organizován v duchu vojenského režimu. Obyvatelstvo se jako v bojovém šiku dělilo na dvě křídla, a to na levé a pravé křídlo. Mezi křídly však nebyly žádné společenské rozdíly jako tomu bylo v případě systému „kostí“. Čingischán také připoutal řadové kočovníky k šlechtické půdě, čímž de facto zavedl systém nevolnictví. Každý tak měl své místo ve správním a daňovém obvodu, ze kterého bez svolení panovníka nemohl odejít. Stejný princip se uplatňoval na území Moskevského státu v 16. a 17. století.¹⁰²

V čele Mongolské říše stál panovník s titulem chán. Ten vládl absolutní mocí nad svými poddanými. Na tomto místě považuji za nutné zmínit fakt, že narozdíl od jiných světových vládců se Čingischán nestavěl nad zákon. Sám trval na tom, že panovník musí dodržovat zákony stejně odpovědně jako poslední pastevec.¹⁰³ Dále disponoval mocí zákonodárnou, byl vrchním velitelem vojsk a byl pánem nad životem a smrtí svých poddaných. Také mohl svolávat *churultaje*, čili shromáždění kmenových vůdců a vojevůdců, které řešilo zásadní vojenské a politické otázky. V případě smrti panovníka byl svolán volební sněm, který měl za úkol potvrdit nástupce na trůn. Jak vyplývá z předchozího výkladu,

¹⁰¹ BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s.125-126

¹⁰² BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s.126

¹⁰³ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.19

tak již dopředu byl určen potencionální nástupce. Mísil se tak princip volitelnosti s principem dědičnosti.

5.4. Organizace armády

Roku 1203, po Čingischánově tažení proti Tatarům, došlo k nejradikálnější reformě týkající se mongolské armády i společnosti. Čingischán své poddané rozdělil v souladu s desítkovým principem a definitivně tak skoncoval se systémem „kostí“.

V desítkovém systému byli vojáci zařazeni do *arbanů*¹⁰⁴. V nich však nefigurovali společně rodinní příslušníci, naopak se jednotliví příslušníci kmenů smísili mezi sebou. Do budoucna tak již nebylo možné, aby se dali dohromady a mohli se společně vzbouřit proti panovníkovi. Navzájem se tak také kontrolovali, aby případně nikdo nedezertoval. Každý *arban* měl jednoho velitele. V drtivé většině případů šlo o nejstaršího muže.

Deset *arbanů* tvořilo *zogun*¹⁰⁵. Každý *zogun* měl taktéž svého velitele a deset *zogunů* dále utvářelo *mingam*¹⁰⁶. Na vrcholu pyramidy stál *tumen*¹⁰⁷. Velitele *tumenů* si vybíral osobně sám Čingischán, protože mu záleželo, aby měli jisté osobní kvality a vojenské zkušenosti.

V této nové vojenské struktuře národa byl každý muž nucen konat vojenskou službu. Pokud z nějakého důvodu nemohl, musel ji nahradit určitým ekvivalentem práce v rámci veřejné služby stejně tak jako ženy. Veřejná služba spočívala například v péči o dobytek, obydlí, zajišťování stravy vojákům či výrobě plsti.

5.4.1. Denní a noční stráž

Nejlepší mongolští válečníci pak tvořili Čingischánův elitní oddíl, který se dělil na denní a noční stráž. Kromě ochrany panovníka měli na starost též

¹⁰⁴ vojenský oddíl o síle deseti vojáků

¹⁰⁵ rota o síle sto vojáků

¹⁰⁶ vojenský prapor o síle tisíce vojáků

¹⁰⁷ vojenská jednotka o síle desetitisíce vojáků

dohlížet na pohyb lidí v táboře či kontrolovat výrobu zbraní. Elitní oddíl byl stejně jako *tumen* tvořen desetitisíci bojovníky.

Rozkazem Čingischána byl upraven i samotný nástup stráží do služby. Vydal rozkaz, že ke střídání jednotek bude docházet v intervalu tří nocí při zachování modelu denních a nočních stráží. Pokud někdo zapomene nastoupit službu, bude potrestán třemi ranami holí. Pro další opomenutí se počet ran holí stupňoval. Při třetím prohřešku byl již strážný ze služby propuštěn a za trest vyhoštěn z Mongolské říše.¹⁰⁸

Stanoven byl též zvláštní režim vůči příchozím návštěvníkům. Nikdo bez dovolení stráží pod trestem smrti nesmí v noci vstoupit do palácové jurty. Pokud by poslové nesli naléhavou zprávu, musí ji nejprve sdělit strážím a počkat před vstupem.¹⁰⁹

5.5. Náboženství

Každý z velkých mongolských chánů odvozoval svoji legitimitu od Věčného Nebe, které bylo uctíváno a každý vojenský úspěch byl přisuzován právě jeho přízni. Jak uvádí Carpini, tak Věčné Nebe neuctívali modlitbami, chvalozpěvy ani jinými náboženskými obřady. Protože také praktikovali šamanismus, vyráběli si Mongolové postavičky z plsti a stavěli je po obou stranách vchodu do jurty. Po smrti Čingischána se též jeho postavička začala objevovat mezi ostatními.¹¹⁰

K ostatním vírám byli Mongolové tolerantní. Každý měl zcela volnou možnost vyznání víry – dokud ovšem dodržoval zákony Velké jasy.¹¹¹ Ostatně jak jsem již zmínil, město Karakorum toho bylo zářným příkladem. Někteří Čingischánovi potomci se za své vlády přiklonili k určitému náboženství, přičemž však dále respektovali svobodu vyznání. Tak například Chubilaj byl buddhistou. Františkánský mnich Vilém z Rubruku zase uvádí, že se Möngke hlásil ke

¹⁰⁸ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.125 §227

¹⁰⁹ *Tajná kronika Mongolů*. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. s.126-127 §229

¹¹⁰ KNOBLOCH, Edgar, ed. et al. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. Vyd. 1. Praha:SNKLU, 1964. s.25

¹¹¹ LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. *Džingischán*. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. s.82

křesťanství. Dokonce ho i osobně viděl účastnit se mše v kostele.¹¹² Nutno však poznamenat, že šlo o křesťanství nestoriánské čili východního typu.

¹¹² KNOBLOCH, Edgar, ed. et al. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. Vyd. 1. Praha:SNKLU, 1964. s.134

6. Velká jasa

6.1. Vznik a charakteristika

Na Velkém sněmu, který se konal roku 1206, se Temüdzin stal Čingischánem, vládcem Velkého mongolského lidu. Protože jeho poddaní pocházeli z mnoha různých kmenů, bylo v první řadě zapotřebí potlačit zárodky možných konfliktů, které mezi nimi doutnaly již dlouhou dobu. Nechal tedy vyhlásit nové zákony, které regulovaly jejich život a sliboval si, že přinesou bezpodmínečnou poslušnost, mír a prosperitu. Soubor těchto zákonů je označován jako Velká jasa¹¹³.

Velká jasa byla v zásadě kodifikací mongolského práva. Tvořil ji soubor právních norem a zaznamenané výroky Čingischánovy.¹¹⁴ Naneštěstí se tato právní památka nedochovala v celém znění. Z jednotlivých fragmentů, které se historikům podařilo zrekonstruovat, lze usuzovat, že Velká jasa upravovala široké spektrum právních oborů jako právo trestní, dědické, rodinné či obchodní. Zabývala se též záležitostmi státní správy. Důležitými částmi zákoníku byly Nevolnický řád a Vojenský řád.¹¹⁵ V souhrnu lze konstatovat, že Velká jasa cílila na tři důležité aspekty fungování státu. A to konkrétně na bezpodmínečnou poslušnost mongolského lidu vynucovanou tvrdými sankcemi za provinění se proti zákonům, silnou a organizovanou armádu a v neposlední řadě na regulaci a ovládnutí obchodu proudícího Hedvábnou stezkou.

Čingischánův zákoník měl postavení nejvyššího zákona. To však nevyklučovalo, aby se v jednotlivých oblastech říše jeho poddaní řídili svými právními obyčejí. Nesměli však jednat v rozporu s Velkou jasu, protože ta byla na pomyslném vrcholu pyramidy právních norem.

U jiných civilizací platilo, že monarcha vládl z vůle svěřené mu Bohem a stál nad zákonem. Čingischán však jasně dával najevo, že zákoník zavazuje i jeho a jednotlivá ustanovení sám dodržoval. Každý následník trůnu měl své panování započít potvrzením Velké jasy a dohlížet na její dodržování. Zákoník

¹¹³ jasa = „pořádek“

¹¹⁴ BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s.128

¹¹⁵ BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. *Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin)*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. s.128

měl dle vůle Čingischána platit věčně. V průběhu let jej bylo třeba přizpůsobovat další expanzi říše. První rekonstrukce měla být započata roku 1218 před invazí do Chorézmské říše¹¹⁶. Dokončena koncem roku 1225.¹¹⁷

Jako trestní sankce se nejčastěji ukládal trest smrti. U společensky výše postavených osob platilo, že při jejich popravě nesmí téct krev. Proto jim narozdíl od ostatních zločinců nebyla useknuta hlava, ale byli uškrceni třetivou luku či zadušení pod podlahou jurty. Nelze opomenout ani fakt, že většina trestů měla kolektivní povahu. Spolu s odsouzeným tak často popravili i celou jeho rodinu.

Přestože Čingischán ve svém zákoníku kodifikoval mnoho nových zákonů, neopomněl převzít i staré kmenové zvyklosti, které se mu zdály užitečné a jejich aplikace ve společnosti fungovala.¹¹⁸ Hlavní myšlenkou se jevílo především to, aby samo právo bylo pro říši prospěšné a podporovalo její expanzi.

6.2. Prameny

O existenci Velké jasy podávají svědectví především starověcí dějepisci. Například perský historik Ata-Malik Juvaini tvrdí, že kopie zákoníku měl k dispozici každý z Čingischánových potomků ve své pokladnici. Egyptský historik Makrizi vyjmenovává některé fragmenty zákoníku a říká, že se doslechl o jedné z jeho kopií uložené v knihovně v Bagdádu.¹¹⁹

Právě fragmenty od Makriziho jsou velmi ceněny a mnoho pozdějších autorů jako francouzský orientalista Pétis de la Croix či biskup syrské ortodoxní církve Bar Hebraeus z nich vycházelo. Do ruštiny je přeložil orientalista I.N. Berezin a z ruštiny do angličtiny V.A. Riasanovsky. Všechny je pak zkomponoval ruský historik George Vernadsky.¹²⁰

¹¹⁶ RIASANOVSKY, Valentin A. *Fundamental Principles of Mongol Law*. Bloomington: Indiana University Publications, 1965. s.27

¹¹⁷ ALINGE, Curt. *Mongolische Gesetze: Darstellung des geschriebenen mongolischen Rechts (Privatrecht, Strafrecht und Prozeß)*. Leipzig: Theodor Weicher, 1934. Leipziger rechtswissenschaftliche Studien; Heft 87. s.28

¹¹⁸ RIASANOVSKY, Valentin A. *Fundamental Principles of Mongol Law*. Bloomington: Indiana University Publications, 1965. s.311

¹¹⁹ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 338

¹²⁰ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 338

6.3. Systematika zákoníku

Každý kodifikovaný zákoník musí být určitým způsobem členěn. Jelikož se Velká jasa nedochovala v celém svém znění, není zcela jasné, jakým způsobem mohla vypadat její systematika. Proto se inspiroji osnovou, kterou sestavil právě George Vernadsky.¹²¹ Z dostupných zdrojů je nejvíce přehledná. Za jednotlivé fragmenty vždy umístím jméno autora, který jej zaznamenal.

6.3.1. Mezinárodní právo

V právu mezinárodním se jedná o výroky Čingischána týkající se formy diplomatické korespondence v případě požadavku kapitulace a uzavření míru.

„Při výzvě ke kapitulaci nezastrašujte nepřátele velikostí své armády. Nejprve vyšlete vyslance se vzkazem, aby se protivník podrobil. Jestliže tak učiní, necht' je s nimi dobře zacházeno. V opačném případě jedině vševidoucí Bůh ví, co se s nimi stane.“ (Bar Hebraeus, Juvaini)¹²²

„Nařizuje se, aby nikdo neuzavíral mír s nikým, kdo se zcela nepodrobil.“ (de la Croix)¹²³

Z těchto Čingischánových výroků je zřejmé, že se považoval za chráněného a vedeného nadpřirozenou silou Věčného Nebe, které každý Mongol uctíval. Pokud se nepřátelský národ vzdal, ušetřil všechny jeho obyvatele. Jinak je čekal osud vyhlazení. Podrobené země se zavazovaly, že jakmile jim to Čingischán přikáže, potáhnou spolu s Mongoly do boje. Jako tribut musely zaplatit desetinu svého bohatství.¹²⁴

¹²¹ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 344

¹²² VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 344-345

¹²³ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 81

¹²⁴ KNOBLOCH, Edgar, ed. et al. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. Vyd. 1. Praha:SNKLU, 1964. s.41

Další právní normy nebo výroky vztahující se k mezinárodnímu právu se nedochovaly. Na základě historických událostí se však předpokládá, že ve Velké jase byla též zakotvena nedotknutelnost vyslanců a diplomatů.¹²⁵ K tomu nás může vést především fakt, že záminkou invaze do Chorézmské říše byla vražda Čingischánových vyslanců a obchodníků cestujících k šáhovi Muhammadovi II. Stejná situace se opakovala, když ruská knížata nechala popravit mongolské vyslance roku 1223. Vysoké postavení diplomatů bylo v Mongolské říši také posíleno tím, že právě pouze oni a místní vojenské posádky mohli využívat při svých cestách budovy poštovních stanic. Pokud vezli důležitá poselství velkému chánovi, byl jim též na cestě přidělen vojenský doprovod.

6.3.2. Trestní právo

Trestněprávní normy se svými tvrdými sankcemi měly sloužit k udržení míru a pořádku ve společnosti. Představovaly tak jeden z pilířů Velké jasy. V souhrnu lze říci, že zákoník Mongoly nabádal k respektování druhých a trestání cizoložství, krádeží, pomluv či křivých svědectví. Velmi nesouhlasně se Čingischán díval především na krádež zvířat a na zloděje vůbec. Kdokoliv, kdo našel nějaké zboží, peníze nebo zvíře a neodevzdal je příslušnému dozorčímu úředníkovi, mohl být pokládán za zloděje.¹²⁶ V tom případě mu hrozil až trest smrti.

„Kdo jinému ukradne zvíře či věc stejné hodnoty, bude odsouzen k trestu smrti. Ten bude vykonán rozřezáním těla na dvě půlky.“ (de la Croix)¹²⁷

„Dopustí-li se někdo krádeže věci nižší hodnoty, než za kterou ho lze odsoudit k trestu smrti, bude potrestán k výprasku holí. Počet ran holí se odvíjí od hodnoty ukradené věci. Nejvýše lze trest uložit ve výměře sedmiset ran. Pokud obviněný

¹²⁵ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 346

¹²⁶ WEATHERFORD, Jack. *Čingischán a utváření moderního světa*. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. s.109

¹²⁷ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 84

nahradí poškozenému devítinásobnou hodnotu ukradené věci, bude na něj hleděno, jako by se krádeže nedopustil.“ (de la Croix)¹²⁸

6.3.2.1. Klasifikace trestných činů

Trestné činy z dochovaných fragmentů Velké jasy můžeme rozdělit do tří kategorií:

a) trestné činy proti náboženství, mravnosti a zavedeným zvyklostem:

„K trestu smrti se odsuzují vyzvědači, křiví svědci, sodomité a osoby obviněné z čarodějnictví.“ (de la Croix)¹²⁹

„Každému se zakazuje zpochybňovat volnost náboženského vyznání či znesvěcovat posvátnou vodu a popel.“ (Makrizi)¹³⁰

„Cizoložství se trestá smrtí. Pokud manžel přistihne svoji manželku při pohlavním styku s jiným mužem, má právo oba usmrtit.“ (de la Croix)¹³¹

b) trestné činy proti chánovi a státnímu zřízení:

„Správci dobytých území jsou povinni se řídit chánovými příkazy. Pokud nebudou řádně plnit své povinnosti, musí se osobně dostavit k chánovi, který zváží případné polehčující okolnosti zmírňující jejich provinění. Jestliže se zjistí, že se dopustili závažných pochybení, budou odsouzeni k smrti.“ (de la Croix)¹³²

¹²⁸ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 84

¹²⁹ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 87

¹³⁰ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 355

¹³¹ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 85-86

¹³² PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 87

„Pod trestem smrti se zakazuje, aby se kdokoliv prohlašoval chánem, aniž by jím byl předtím platně zvolen na všeobecném sněmu.“ (de la Croix)¹³³

c) trestné činy proti životu a zájmům soukromých osob:

„Zakazuje se, aby někdo učinil otrokem či sluhou kohokoliv z Mongolů. Může jím být pouze válečný zajatec.“ (de la Croix)¹³⁴

„Pod trestem smrti se zakazuje, aby kdokoliv uprchlému otrokovi poskytl přístřeší, potravu či ošacení. Uprchlý otrok musí být neprodleně vrácen svému majiteli, kdo tak neučiní, bude rovněž odsouzen k smrti.“ (de la Croix)¹³⁵

„Vražda Mongola se trestá smrtí. V případě zavraždění muslima musí pachatel jako odškodné zaplatit čtyřicet zlatých. Pokud bude obětí vraždy někdo jiný, je pachatel povinen uhradit příbuzným oběti částku rovnající se pořizovací ceně osla. Jestliže tak neučiní, bude odsouzen k smrti.“ (Makrizi)¹³⁶

6.3.2.2. Trestní sankce

Uložením trestu za spáchaný trestný čin mělo v první řadě dojít k tvrdému postihu pachatele, aby se v budoucnu (pokud nebyl odsouzen k smrti) zdržel podobného zakázaného jednání. Přísné trestní sankce měly rovněž společnost odradit od páchaní trestné činnosti a vynutit si absolutní poslušnost všech obyvatel Mongolské říše.

Jak jsem již zmínil v předchozím výkladu, tak nejčastěji používanou trestní sankcí byl právě trest smrti. Mírnější tresty pak představovalo uvěznění pachatele, jeho deportace za hranice státu či v případě vojáků degradace jejich

¹³³ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 80-81

¹³⁴ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 84

¹³⁵ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 84

¹³⁶ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 356

hodnosti nebo její úplná ztráta.¹³⁷ Uložené tresty měly většinou kolektivní povahu, proto byl potrestán nejen pachatel, ale i celá jeho rodina.

6.3.3. Soukromé právo

Zda bylo právo soukromé upraveno Velkou jasou není zcela jasné. Vztahy mezi jednotlivými osobami se totiž často řídily obyčejovým právem. Pokud nějaký zvyk odporoval Čingischánově představě spravedlnosti, vydal nařízení, které danou oblast regulovalo jiným způsobem.

6.3.3.1. Rodinné právo

Čingischánovi se především nelíbilo unášení žen praktikované zneprátelenými kmeny. Ve stepi si takto muži běžně opatrovali ženy a mnohdy kvůli tomu vznikaly velké rozbroje. Nyní byli Mongolové jedním národem a bylo zapotřebí tento odporný zvyk zakázat.

„Nařizuje se, že muž smí ženu získat pouze její koupí. Nesmí se však oženit s ženou, se kterou je příbuzný v prvním nebo druhém stupni.“ (de la Croix)¹³⁸

Každý Mongol směl mít tolik žen, kolik jich dokázal uživit. První manželka byla pokládána za přednější a důležitější než ty ostatní. Co se týká věna, tak to přinášel muž do rodiny své manželky.¹³⁹ Prakticky to byla vlastně kupní cena ženy. K manželství se váží tyto fragmenty:

„Každý muž smí mít pouze tolik žen, kolik jich dokáže bezpečně zaopatřit. Je povoleno vzít si za manželky ženy, které jsou sestrami nebo mít i několik konkubín.“ (de la Croix)¹⁴⁰

¹³⁷ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 356

¹³⁸ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 84-85

¹³⁹ POLO, Marco. *Milión, neboli, O zvycích a poměrech ve východních krajích*. Překlad Václav Bahník. Vydání první. Praha: Odeon, 1989. s.62

¹⁴⁰ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 85

„Ženám se přikazuje starat se o společnou domácnost. K tomuto účelu mohou disponovat jměním manžela a nakupovat či prodávat věci dle libosti. Muži se věnují pouze lovu či válce.“ (de la Croix)¹⁴¹

„Děti, které se narodí konkubínám mají rovné postavení s dětmi narozenými manželkám. Děti z první manželky si zaslouží otcovu nejvyšší pozornost. To však nesmí být na škodu ostatním dětem, aby tak nevznikaly neshody a rodina držela pohromadě.“ (de la Croix)¹⁴²

„Po smrti otce je osud vdov v rukou prvorozeného syna. Může se s nimi oženit nebo je provdat někomu jinému. Nesmí se však oženit s vlastní matkou.“ (Riasanovsky)¹⁴³

Aby Čingischán udržel přátelské vztahy mezi jednotlivými rodinami a prohloubil tak možnost získání vzájemných příbuzenských pout, povolil uzavření manželské smlouvy jmény již zemřelých dětí za splnění určitých podmínek. Pokud v jedné rodině zemřel syn a v druhé dcera, mohly si obě rodiny nechat sepsat manželskou smlouvu a provést obřad, spočívající ve vhození manželské smlouvy do ohně. Když shořela, podle pověry byl její obsah vynesena kouřem do Věčného Nebe k jejich dětem. Tímto způsobem je posmrtně sezdaly a došlo k vytvoření příbuzenského pouta. Jak uvádí de la Croix, tak v době jeho života se tento obřad stále v Mongolsku praktikoval.¹⁴⁴

¹⁴¹ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 85

¹⁴² PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 85

¹⁴³ RIASANOVSKY, Valentin A. *Fundamental Principles of Mongol Law*. Bloomington: Indiana University Publications, 1965. s.15

¹⁴⁴ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 86

6.3.3.2. Dědické právo

Co se týká dědictví, tak Velká jasa pouze potvrzovala zvyklosti obyčejového práva. Po smrti otce se jeho majetek rozdělil mezi syny, přičemž prvorozený syn zdědil největší podíl. O hospodářství (v případě nomádů o jurtu) se měl starat nejmladší ze synů. Pokud neexistoval žádný dědic, veškerý majetek připadl tomu, kdo u zemřelého sloužil.¹⁴⁵ Nemůžeme tedy hovořit o odúmrti.

6.3.4. Obchodní právo

Čingischánovi nelze upřít, že byl mistrem ve vedení války. Už se však tolik neví, že za jeho vlády kvetl i obchod a na obchodních cestách proudilo množství kupců s všemnožným zbožím. Bezpečnost cest a možnost velkého výtěžku byly hlavním lákadlem výprav do Mongolské říše. Předpokládá se tedy, že Velká jasa obsahovala i Obchodní statut, aby zajistila právní regulaci této oblasti.¹⁴⁶ Nicméně, z práva obchodního se dochoval pouze jeden jediný fragment, který se zaměřuje na neschopnost dlužníka hradit své závazky za zboží, které si pořídil na dluh.

„Kdokoliv si od jiného koupí zboží na dluh a není ho pak schopen uhradit, budiž mu to ve dvou případech prominuto. Potřetí však již bude odsouzen k smrti.“
(Makrizi)¹⁴⁷

6.3.5. Lov zvěře

Ve stepích obvykle mnoho divoké zvěře nežilo. Každý si tak musel vystačit s tím málem, co dokázal ulovit. Mnohdy mezi kmeny vznikaly potyčky o právo divokou zvěř lovit. Čingischán si nepřál rozbroje, a proto vydal nařízení upravující honitbu. Samotný lov též využil jako trénink pro své vojáky.

¹⁴⁵ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 357-358

¹⁴⁶ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 358

¹⁴⁷ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 358

„Každý Mongol by měl ovládat umění lovu divoké zvěře a naučit to i své syny. Jedině tak mohou získat potřebnou sílu a odolnost proti únavě, aby se pak mohli utkat s nepřítelem“ (Bar Hebraeus)¹⁴⁸

„Aby se vojáci udrželi v dobré fyzické kondici a nadále se zlepšovali v umění boje, bude se každou zimu konat velký lov.“ (de la Croix)¹⁴⁹

„Každému se zakazuje v období od března do října lovit jeleny, srnce, kozorohy, zajíce, divoké osly a ptáky.“ (de la Croix)¹⁵⁰

Omezení lovu po určité měsíce roku sloužilo především k tomu, aby pro zimní lov přežil dostatek divoké zvěře. Zimní lov byl totiž velmi důležitou společenskou událostí, které se účastnila celá armáda i samotný chán.¹⁵¹ Stejně jako v bitvě se vojsko rozdělilo na dvě křídla a po dobu až tří měsíců vytvářelo na obrovském prostranství velký kruh. Ten se poté začal postupně zmenšovat a zvěř tak byla hnána vstříc dalším mongolským bojovníkům. Právo vystřelit první šíp měl samozřejmě chán, po něm se pak mohli zapojit i další. Podobnou taktiku pak Mongolové uplatňovali i v boji se svými nepřáteli.

6.3.6. Další právní ustanovení a zvyky

„Povoluje se konzumace zvířecí krve a vnitřností ač to doposud bylo zakázáno.“ (de la Croix)¹⁵²

¹⁴⁸ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 351

¹⁴⁹ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 82

¹⁵⁰ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 82

¹⁵¹ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 351

¹⁵² PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 83

K tomuto opatření Čingischána vedla jeho osobní zkušenost. Jednou se vracel z výpravy, a protože neměl s sebou dostatek zásob, byl nucen sníst vnitřnosti a vypít krev usmrčeného zvířete. Uvědomil si, že ve stepi ne tak bohaté na divokou zvěř může každý jednoduše umřít hladu. Proto starý zákaz vycházející z obyčejového práva zrušil.

„*V době bouřky se zakazuje vstupovat do tekoucích vod či si v nich čistit oděv.*“
(*de la Croix*)¹⁵³

Zmíněné ustanovení může být v mnoha ohledech úsměvné. Jak ale vysvětluje de la Croix, Mongolové trpěli až chorobným strachem z bouřky. Nelze se tomu divit, když uctívali Věčné Nebe a bouřka jim tak mohla připadat jako hněv nebes. Mnoho zdatných vojáků se prý kvůli strachu z bouřky ve vodě utopilo a Čingischánovi nezbývalo nic jiného, než se s touto svízelnou situací vypořádat.¹⁵⁴ Vydal tak toto nařízení.

Vernadsky se zas přiklání k názoru, že zákaz Čingischán vydal proto, aby nedocházelo k znečišťování vodních zdrojů a také kvůli minimalizaci nebezpečí zásahu bleskem.¹⁵⁵ Riasanovsky ho doplňuje a říká, že bylo Mongolům zakázáno močit do vody a prát si v ní oblečení.¹⁵⁶

Onemocní-li někdo z Mongolů, musí zůstat v posteli a je mu zakázáno vycházet z jurty. Na ni se vyvěsí znamení, které ostatní varuje, aby dovnitř nikdo kromě služebnictva nevstupoval.

V případě, že někdo z Mongolů zemře, drží jeho příbuzní smutek. Po celý rok mají pozůstalí výsadu neplatit žádné daně. Nesmí však v žádném případě po tuto dobu navštívit dvůr chána. Zemře-li někdo z Čingischánova rodu, pohřbí se

¹⁵³ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 86

¹⁵⁴ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 86-87

¹⁵⁵ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 352-353

¹⁵⁶ RIASANOVSKY, Valentin A. *Fundamental Principles of Mongol Law*. Bloomington: Indiana University Publications, 1965. s.84

na zvláštním místě, které je obyčejnému lidu utajené a nepřístupné. Kdyby se tam snad někdo chtěl dostat, bude místními strážci nemilosrdně zabit.¹⁵⁷

6.3.7. Státní správa

6.3.7.1. Chán

„Nejvyšší moc je soustředěna v rukou jediné osoby nosící titul chán, který vyjadřuje její jedinečné postavení. Mongolové nesmějí nikoho jiného zvat králem či některým z šlechtických titulů.“ (Bar Hebraeus, Juvaini)¹⁵⁸

„Hlavám národů, jež byly Mongoly podrobeny se zakazuje nosit jakékoliv čestné tituly.“ (de la Croix)¹⁵⁹

Význam těchto ustanovení tkví především ve vyjádření postavení chána jako jediného vládce Mongolů ale i nadřazenosti nad panovníky jiných národů. Čingischán tím chtěl také zabránit možnému růstu feudální aristokracie.

6.3.7.2. Finanční správa říše a daně

Na počátku formování Mongolského státu nemusel Čingischán vynakládat nijak závratné finanční prostředky na správu státu. Rozdělení obyvatelstva na různě početně velké skupiny umožňovalo jejich vlastní soběstačnost. To se však začalo měnit s postupnou expanzí a rozšiřováním říše. Proto bylo potřeba normovat určitý systém zdanění, aby se mohly financovat výdaje Čingischánovi rodiny a samozřejmě i velmi početné armády.

V první řadě došlo ke sčítání obyvatelstva a soupisu majetku. Každý pak musel chánovi odvádět dávky a to například v podobě dobytka či vypěstovaných plodin. Pokud někdo nemohl zaplatit daň v naturáliích či penězích, musel ji

¹⁵⁷ KNOBLOCH, Edgar, ed. et al. *Putování k Mongolům*. Překlad Edgar Knobloch. Vyd. 1. Praha:SNKLU, 1964. s.83

¹⁵⁸ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 346

¹⁵⁹ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 81

nahradit svou vlastní prací dle chánova přání.¹⁶⁰ Nejdůležitějším příjmem státní pokladnice však nadále zůstávala kořist získaná z válečných výprav.

K této problematice bych uvedl Juvainiho fragment.

„Každý je povinen zaplatit daň v penězích či chánovi odvést část dobytka, koní nebo ovcí ze svého stáda. Daň lze zaplatit i mlékem nebo vlněnými oděvy.“ (Juvaini)¹⁶¹

6.3.8. Nevolnický řád

V Mongolské říši měl každý z jejích obyvatel určité specifické postavení. To mělo především vyjadřovat příslušnost k samotnému mongolskému národu. Každý Mongol byl povinen konat službu pro stát a zdržovat se pouze v místě, které mu bylo předem určeno. V 16.–17. století převzal připoutání jedince k půdě též Moskevský stát, kde se toto označovalo jako *Krepostnoj Ustav*.¹⁶² Z fragmentů normujících postavení obyvatel Mongolské říše lze zmínit především tyto:

„Mongolské obyvatelstvo je podobně jako vojsko rozděleno na tisícovky, stovky a desítky. Těmto skupinám je vyhrazeno určité místo k žití, které nesmí za žádných okolností opustit. Pokud někdo toto poruší, hrozí mu trest smrti. Stejně tak ten, kdo by případnou migrující osobu přijal ve svém domě.“ (Bar Hebraeus, Juvaini)¹⁶³

¹⁶⁰ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 354

¹⁶¹ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 354

¹⁶² VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 348

¹⁶³ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 348

„Každý, kdo se z nějakého důvodu neúčastní války, musí po stanovenou dobu plnit službu pro říši. K tomu navíc jeden den v týdnu sloužit přímo chánovi.“ (*de la Croix*)¹⁶⁴

„Pokud muž není schopen plnit službu pro stát, vykoná ji místo něj jeho žena.“ (*Juvaini, Makrizi*)¹⁶⁵

Zásada univerzální vázané služby byla kombinována i s mnoha jinými principy. Jednalo se například o rovné podmínky při výkonu pracovních úkolů, kdy nikdo nesměl být nijak zvýhodňován a od všech se vyžadovala přísná disciplína.¹⁶⁶

Jak už tomu tak bývá, tak i zde můžeme nalézt výjimky z daných pravidel. Jde především o jistá privilegia určitých skupin obyvatel Mongolské říše. Tito jedinci pak byli od výkonu státní služby osvobozeni a mnohdy ani nebyli zatíženi daňovou povinností. Konat službu pro stát tak například nemuseli právníci, architekti a lékaři, kterých si chán vážil pro jejich odbornost v daném oboru. Významnému postavení se pak těšili hodnostáři jednotlivých náboženství, ke kterým se vážou tyto fragmenty:

„Nařizuje se, aby všechna náboženství byla respektována a aby ani jedinému z nich nebylo přisuzováno nadřazené postavení.“ (*Makrizi*)¹⁶⁷

„Všichni duchovní jsou osvobozeni od jakýchkoliv veřejných dávek“ (*de la Croix*)¹⁶⁸

¹⁶⁴ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 83

¹⁶⁵ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 348

¹⁶⁶ RIASANOVSKY, Valentin A. *Fundamental Principles of Mongol Law*. Bloomington: Indiana University Publications, 1965. s.17

¹⁶⁷ RIASANOVSKY, Valentin A. *Fundamental Principles of Mongol Law*. Bloomington: Indiana University Publications, 1965. s.84

¹⁶⁸ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 80

6.3.9. Vojenský řád

Nedílnou součástí Velké jasy byl i Vojenský řád. Čingischán se opíral o silnou armádu zkušených bojovníků, díky které Mongolská říše rychle expandovala a doslova pohlcovala okolní státy. Je tak jasné, že ji musel velký chán Mongolů určitým způsobem organizovat a usměrňovat. Vojenská administrativa tak mezi ostatními právními předpisy hrála velkou roli.¹⁶⁹

„Řád, který dělí vojsko na desítky, stovky, tisíce a desetitisíce, musí být zachován. Je to nezbytné především k rychlému svolání armády a rozdělení bojových jednotek.“ (de la Croix)¹⁷⁰

„Jakmile je vydán rozkaz k mobilizaci, vyzvednou si vojáci zbraně u svých důstojníků. Vojáci jsou povinni udržovat zbraně a výstroj v dobrém stavu. U každé jednotky stav zbraní a výstroje kontroluje její velící důstojník.“ (de la Croix)¹⁷¹

„U vojáků je vyžadována přísná disciplína. Vrchní důstojníci jsou povinni bez zbytečných výhrad splnit každý chánův rozkaz a to i v případě, pokud by jim byl sdělen poslem nižší vojenské hodnosti.“ (Makrizi)¹⁷²

„Základní vojenský výcvik se skládá ze střelby z luku, boje s mečem a házení oštěpem.“ (Juvaini)¹⁷³

¹⁶⁹ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 349

¹⁷⁰ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 81

¹⁷¹ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 81-82

¹⁷² VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 350

¹⁷³ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 350

Velmi důležitá právní norma se týkala drancování nepřítele. Čingischán byl na bitevním poli všímavý a mnoho válečných taktik převzal od svých protivníků. Neušlo mu však, že mnohdy dokázal zvítězit především díky jejich neukázněnosti. Ve stepích byla válečná kořist mnohem podstatnější než samotné vítězství v bitvě. Nežádka se stávalo, že chamtiví vojáci raději obírali padlé nepřátele o veškeré cennosti a zbroj, než aby je pronásledovali na úprku a snažili se je zlikvidovat. Tomu chtěl Čingischán zabránit, protože si moc dobře uvědomoval, že je pro něj nanejvýš podstatné vybojovat vítězství v bitvě a až pak dělit kořist. Proto vydal následující právní ustanovení:

„Pod trestem smrti se zakazuje drancovat nepřítele, dokud k tomu nedá velící generál souhlas. Jakmile je svolení dáno, musí mít každý řadový voják stejnou příležitost k zisku kořisti a smí si ponechat vše, co získal. Každý však musí odevzdat povinný díl kořisti chánovu výběřčímu.“ (de la Croix)¹⁷⁴

Na bitevním poli byli Mongolové nemilosrdní nejen ke svému nepříteli. Uprchl-li někdo z nich z boje dříve, než se zavelelo k ústupu, byl potrestán smrtí. Stejně tak se postupovalo v případě, kdy některý z vojáků odmítl následovat své spolubojovníky či jim nepomohl vymanit se z obklíčení.

6.3.10. Soudnictví a soudní řízení

Za vlády Čingischána neexistovala žádná jednotná soustava soudů. Porušení ustanovení Velké jasy si každý klan řešil v rámci své diskrece, kdy o uložení trestu rozhodovala rada starších. Ve velkých městech na dobytých územích funkci soudní plnily městské rady či pro případ provinění obchodníků jejich cechy. Ve výjimečných případech mohl mít soudní kompetence i místní guvernér.

Pokud je někdo obviněn z porušení ustanovení Velké jasy a nebyl přistižen přímo při spáchání trestného činu, není ho možné odsoudit k smrti. Obviněného je třeba okamžitě předvést před soud, aby neprodleně mohlo být rozhodnuto o jeho

¹⁷⁴ PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. *The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars*. London: J. Darby, 1722. s. 82

vině či nevině. Každý může v soudním řízení vystupovat jako svědek. V mnoha případech jsou však k usvědčení obviněného třeba svědci tři.¹⁷⁵

Specifická ustanovení platila pro Čingischánův rod. O vině zde rozhodovala rada starších, kterou historici označují jako Nejvyšší soud.¹⁷⁶ Pokud se někdo z jeho rodu provinil proti Velké jase, nebyl ihned potrestán, protože disponoval imunitou, která zajišťovala prominutí dvou jeho prohřešků v případě, že učiní před radou starších pokání. Jestliže se poté ale potřetí dopustil jednání, které zákoník zakazoval, byl dotyčný rozsudkem deportován za hranice Mongolské říše.

6.4. Velká jasa po smrti Čingischána

Ještě za svého života určil Čingischán syna Čagataje ochráncem Velké jasy. Dle přání otce měl dohlížet, aby zákoník platil věčně a nikdo nezpochybňoval jeho autoritu, protože se obával, že v opačném případě by vypukl v Mongolské říši chaos a z jeho odkazu by nic nezbylo. Každý další chán tak začínal období své vlády potvrzením platnosti Velké jasy.

Po smrti chána Chubilaje a roztržštění Mongolské říše začal postupně vliv zákoníku upadat. Nicméně v mnoha oblastech byl i nadále považován za nejvyšší zákon. Příkladem budiž *jarlyky*¹⁷⁷ chánů Zlaté hordy. V nich bylo často na Velkou jasu odkazováno a i sám chán Batu zdůrazňoval, že kdo se proti zákoníku proviní, má být o hlavu kratší.¹⁷⁸

¹⁷⁵ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 358

¹⁷⁶ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 358

¹⁷⁷ = výnosy (podpůrná legislativa); viz příloha č.10. dostupné z: https://www.mrk.cz/Data/Pics/2015/171/1215446_5457a.jpg

¹⁷⁸ VERNADSKY, George. *The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa*. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s. 359

7. Závěr

Co napsat na závěr? Snad jen mohu doufat, že když si pozorný čtenář moji diplomovou práci přečte, v určitých aspektech ho dokáže obohatit. Přeci jen, ruku na srdce, většina lidí o Mongolsku ví maximálně tak to, kde se nachází. Musím se přiznat, že když jsem si toto téma diplomové práce volil, znal jsem o Mongolech pouze strohé informace z učebnic dějepisu. Obzory mi rozšířil až pan Dr. Balík na přednáškách z předmětu Právních dějin mimoevropských zemí. Právě na nich jsem pochopil, že i Mongolsko může být státem se zajímavou a bohatou historií.

Nelze se divit, že právě Čingischán je modlou mongolského národa. Vždyť za jeho vlády říše dosáhla až neuvěřitelného rozmachu a pro všechny byli mongolští válečníci smrtící hrozbou. Na tomto místě je však hodno poznamenat, že bychom si je neměli pamatovat jako barbarský a krutý národ. Jistě, se svojí krvežíznivostí a touhou po válce zrovna nešetřili, ale pokud se zaměříme na určité detaily, zjistíme, že v mnoha ohledech byli mnohem vyspělejší než tehdejší evropské obyvatelstvo. Co takhle vzít za příklad náboženství? Za vlády Čingischána i jeho nástupců byla naprosto respektována volnost vyznání víry. Zatímco v Evropě inkvizitoři upalovali kacíře, v Mongolské říši vedle sebe stály křesťanské kostely, muslimské mešity či židovské synagogy. Pro mě osobně je imponantní i vybudování sítě poštovních stanic, které využívali hlavně šípoví poslové. Právě díky nim a rychlému přenosu zpráv měl chán vždy v horizontu několika dní aktuální informace o dění ve vzdáleném koutu říše. O bezpečnosti cest se snad ani nemusím zmiňovat.

S invazí Mongolů do Evropy se v srdcích středověkých kronikářů i zdejších obyvatel zakořenil strach z dosud neznámých válečníků. Ten výraznou měrou přispěl k jejich postupné démonizaci. Musíme si však uvědomit, že právě tak byli evropští panovníci nuceni s dosud neznámým národem komunikovat a jejich vyslanci mohli poznat nové neprobádané krajiny. To výraznou měrou přispělo např. k objevu nových vynálezů v období *Pax Mongolica*.

Na závěr mého výkladu bych si rád ještě dovolil napsat pár slov k Čingischánovu zákoníku Velká jasa. Je samozřejmě škoda, že se nedochoval v celém svém znění. Mohli bychom tak pod pokličku mongolského národa nakouknout ještě více. Takto si musíme vystačit pouze s dochovanými fragmenty.

Nicméně i ty nám ukazují, jak přísný režim panoval mezi obyvatelstvem Mongolské říše. Jednoduše řečeno, každý se prostě musel chovat naprosto poslušně. Čingischán tak své poddané držel na uzdě a jak nám historické události ukazují, bylo to jen ku prospěchu věci. Proto pamatujme si ho nejen jako udatného válečníka, ale i jako zakladatele Mongolské říše, schopného vladaře a normotvůrce.

8. Resumé

The aim of my thesis is to acquaint the reader with a significant personality of Mongolian history – Genghis Khan. I also want to deal with his legal code called The Great Yassa. An integral part of the interpretation is the view of the Mongolian society through the eyes of European travellers who went to the Mongol Empire mainly for diplomatic reasons after the Mongol invasion to Europe.

It is not surprising that Genghis Khan is the role model of the Mongol nation. Under his rule, the Mongol Empire reached incredible expansion and its warriors were a deadly threat to all enemies. In the first chapter, I describe Genghis Khan's tough childhood when he had to look after his family after the death of his father and how his wife was kidnapped. The first chapter ends with the subjugation of the tribes in the Mongolian steppes by Genghis Khan and how he found the core of the Mongol Empire.

In the second chapter, I am focusing on the organization of a Grand assembly in 1206 and also the publication of the legal code The Great Yassa. In his life, Genghis Khan has fought many great battles and has successfully completed various war campaigns. Here I am describing two great campaigns against China and the Khwarazmian empire. I also explain how it was difficult for Genghis Khan to deal with the question of the succession of his sons, and at the end of the chapter, I briefly illustrate the period of the rule of his followers until the breakdown of the Mongol Empire.

In the third part of my thesis, I give an account of the Mongol invasion on the territory of the Russian principalities and then to Central Europe, when the wave of raiders came to the territory of Czech Kingdom. An interesting passage is, of course, the European residents' view of the Mongols and the narration of the ambassadors about travelling to the Mongol Empire.

In the chapter entitled Mongolian Society, I focus on the evolution of Mongolian society itself, the sovereign, but also on the organization of the army or religion.

The most important and key part of the thesis is a separate chapter devoted to the legal code of Genghis Khan – The Great Yassa. Here I deal with the circumstances of the creation of the legal code, its systematics and finally with the individual law branches. To illustrate the ideas and to understand the issue, I attach law fragments that have been preserved through the works of historians.

9. Хураангуй

Монголчуудын түүхийн эрхэм бахархалт хүн болох Чингис хаан хийгээд 1206 оны их хуралдайн үеийн түүний тогтоож зарласан “Их засаг” хууль цаазыг уншигчдад танилцуулахад миний ажлын зорилт орших юм. Миний ажлын бас нэгэн чухал сурвалж бол Монголчуудыг Европт довтлон орсны сүүлээр дипломат харилцааг тогтоохоор Монгол оронд зорчсон Европын аялагчдын үлдээсэн аян замын тэмдэглэл болно. Чингисийн үед Их Монгол улс итгэхүеэ бэрх өргөн уудам нутаг дэвсгэрийг хамарсан бөгөөд Монголын цэрэг нь бүх үндэстэнд айдас төрүүлж байсныг бодвол Чингис хаан Монгол туургатны гол шүтээн болсон нь гайхах зүйл бус ажээ.

Нэгдүгээр бүлэгт, эцгийнхээ нас барсны хойно гэр бүлээ асран тэжээсэн, хорт дайсанд баривчлагдсан, эхнэрээ булаагдаж алдсан, элэг нэгтэй ахынхаа хотонд гадуурхагдаж явсан зэрэг олон гашуун зовлонг амсаж даван туулсан Чингис хааны бэрх хэцүү бага насыг өгүүлэв. Амьдралыг туйлд уруудахыг үзсэн ч өөрөө эрэлхэг баатар дайчин болтол өөдлөөд явсан түүхтэй. Аяндаа ард түмний итгэлийг олж дайсагнасан аймгуудыг дараад ойр хамгийн ойр дотно анд түүнээс тэрслэн урвасан ч тэр бээр Их Монгол улсын төвийг үүсгэн байгуулж чадсан билээ.

Дараах бүлэгт, 1206 онд хуралдаад “Их засаг” хууль цаазыг тунхагласан их хуралдайн тухайг өгүүлж байна. Монголчуудад маш чухал байсан өртөөний замын сүлжээг товч тайлбарлав. Чингис хаан насныхаа туршид олон том дайн байлдаанд тулалдаж явжээ. Жүрчид ба Хорезмыг довтолсон хоёр удаагийн дайныг би тусгайлан бичив. Учир нь чухам энэ хоёр дайны үед Чингис хаан цэргийн мэргэн ухаанаа үзүүлээд бэхлэлт цайзыг бүслэн авах тэргүүтэн шинэ аргыг сурч авсан билээ. Чингис хаан хөвгүүдийн хааны ширээг залгамжлах зөрчилтэй асуудлыг хэрхэн шийдэж байсан тухай хийгээд түүний залгамжлагчдын засаглалын үе үеийн явдлыг товчхон дурдав.

Гуравдугаар хэсэгт, Орос вангуудын нутагт Монголчуудын довтолсон, цаашдаа Европын гүнд чиглэж манай улсын нутаг дэвсгэр хүртэл нэвтэрч ирсэн байлдан дагуулалтыг тодорхойлон бичлээ. Үүнд Монголчуудыг харсан Европчуудын үзэл хараа хийгээд Монгол орон зорьсон элч нарын хүүрнэл бас сонирхлыг татах болно.

“Монголчуудын нийгэм” гэсэн бүлэгт тухайн үеийн Монголын нийгмийн хөгжил хувирлыг төдийгүй хааны байр суурь, цэргийн зохион байгуулалт, шашны зохицуулалт зэргийг судалсан юм.

Тус зохиолын гол хэсэг бол Чингис хааны цааз болох Их засгийг судалсан тусгай бүлэг болно. Үүнд тус цаазын үүссэн нөхцөл шалтгаан, түүний бүтэц, хуулийн заалтуудыг задлан шинжилсэн юм. Түүхчдийн зохиолд бидний үед хадгалагдаж ирсэн хуулийн тасархай ишлэлийг хавсаргав.

10. Seznam použitých pramenů a literatury

- 1) ALINGE, Curt. Mongolische Gesetze: Darstellung des geschriebenen mongolischen Rechts (Privatrecht, Strafrecht und Prozeß). Leipzig: Theodor Weicher, 1934. vii, 157s.
- 2) BALÍK, Stanislav a BALÍK, Stanislav. Právní dějiny mimoevropských zemí: (stručný nástin). 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 243s.
- 3) HORA-HOŘEJŠ, Petr. Toulky českou minulostí. Druhý díl, [Od časů Přemysla Otakara I. do nástupu Habsburků (1197-1526)]. 3. vyd. Praha: Baronet, 1997. 454s.
- 4) JUVAINI, 'Ala-ad-Din 'Ata-Malik. The history of the world-conqueror. Manchester: Manchester University Press, 1958. 361s.
- 5) KNOBLOCH, Edgar, ed. et al. Putování k Mongolům. Překlad Edgar Knobloch. Vyd. 1. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964. 383s., 10 s. obr. příl.
- 6) KOVAŘÍK, Jiří. Živá historie. Brno: Extra publishing s.r.o., 2015, říjen.
- 7) KRÁLÍK, Oldřich. Historická skutečnost a postupná mytizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241: příspěvek k ideologii předbřeznové Moravy. V Olomouci: Socialistická akademie, 1969. 47s.
- 8) LAMB, Harold a PÁNEK, Jiří, ed. Džingischán. 1. vyd. Praha: Litera, 1997. 196 s.
- 9) LIŠČÁK, Vladimír. Po stopách bratra Odorika, Styky Evropy a Mongolské Číny ve 13. a 14. století. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2014. 644s.
- 10) PALACKÝ, František. Vpád Mongolů v roce 1241: kritické sestavení a přehlednutí všech dostupných pramenů, se zvláštním ohledem na porážku Mongolů u Olomouce. Praha: Česká společnost rukopisná, 2012. 44 s.
- 11) PARIS, Matthew. English History from 1235-1273, přel. J. A. Giles. Londýn 1889. 536s.

- 12) PÉTIS DE LA CROIX, François a AUBIN Penelope. The history of Genghizcan the Great, first emperor of the antient Moguls and Tartars. London: J. Darby, 1722. 448s.
- 13) POLO, Marco. Milión, neboli, O zvycích a poměrech ve východních krajích. Překlad Václav Bahník. Vydání první. Praha: Odeon, 1989. 228s.
- 14) RIASANOVSKY, Valentin A. Fundamental Principles of Mongol Law. Bloomington: Indiana University Publications, 1965. 343s.
- 15) SRBA, Ondřej a SCHWARZ, Michal. Dějiny Mongolska. Vydání první. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 464s.
- 16) Tajná kronika Mongolů. Překlad Pavel Poucha. Vyd. 2., V NLN 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. 228 s.
- 17) VANÍČEK, Vratislav. Velké dějiny zemí Koruny české. 1197-1250. Vyd.1. Praha: Paseka, 2000. 582 s.
- 18) VERNADSKY, George. The Scope and Contents of Chingis Khan's Yasa. Harvard Journal of Asiatic Studies 3, no. 3/4 1938. s.337-360
- 19) WEATHERFORD, Jack. Čingischán a utváření moderního světa. Překlad Petruška Šustrová. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006. 367s.

11. Seznam příloh

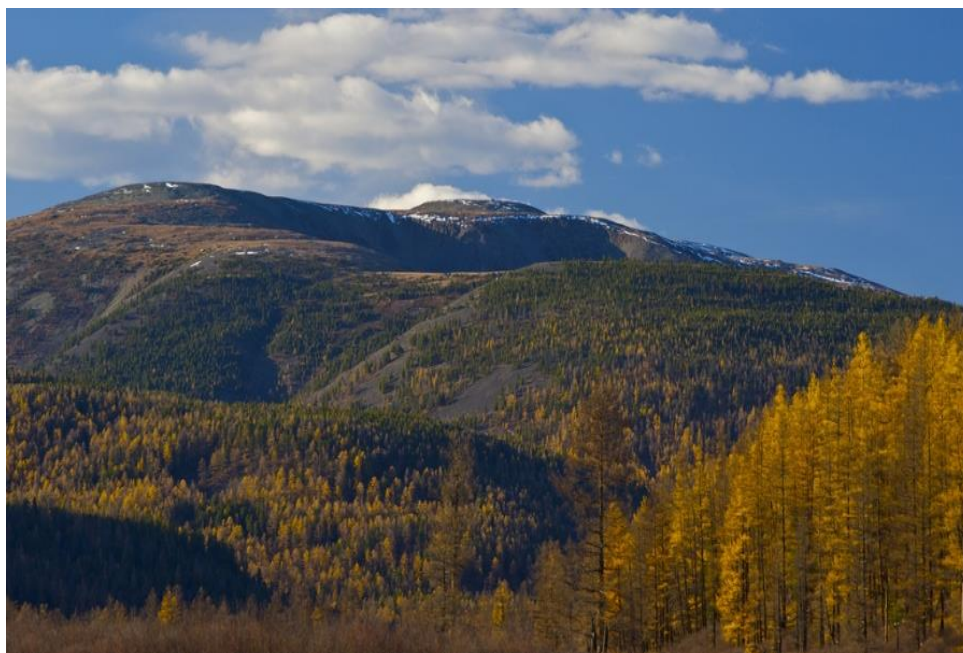
11.1. Mapa vymezuující území kmenů v polovině 12. století

11.2. Řeka Onon

11.3. Hory Burchan Chaldun

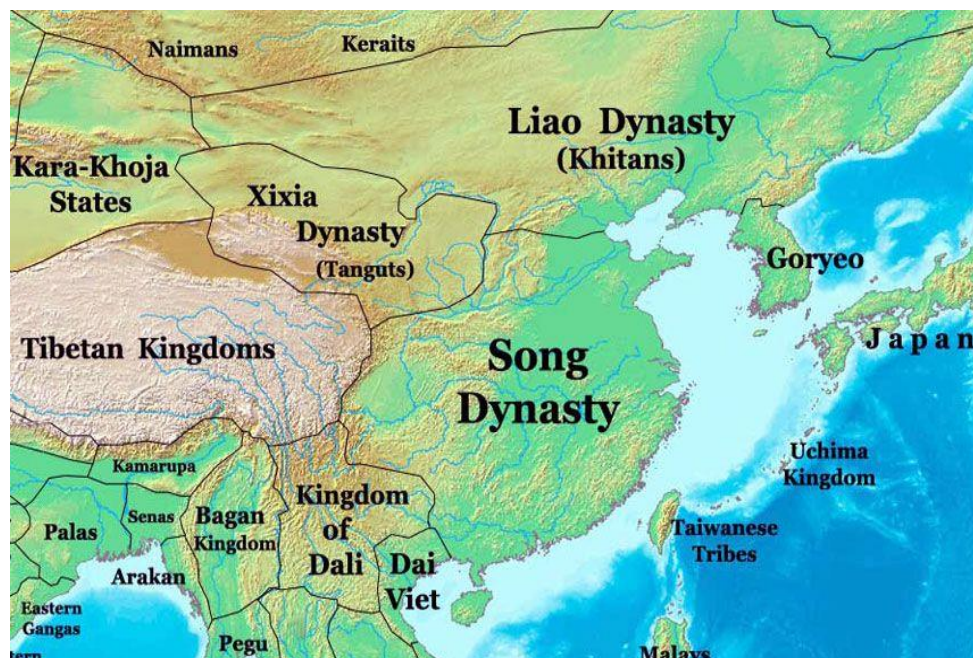
11.4. Temüdzin a Džamucha skládají přísahu bratrství

11.5. Socha Čingischána

11.6. Mapa území na jih od Mongolské říše

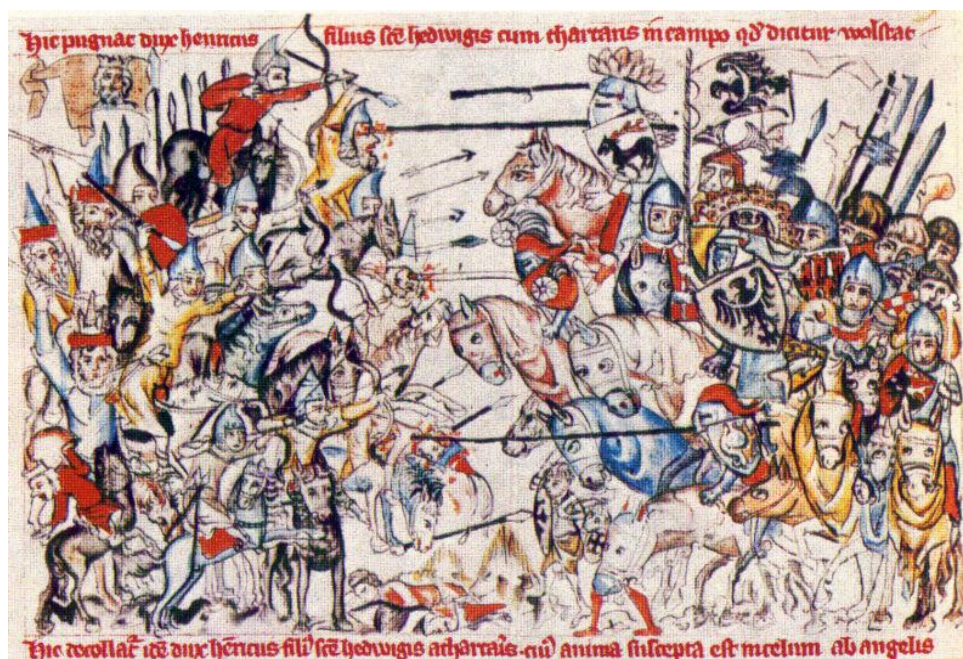
11.7. Chorézmská říše

11.8. Rozpad Mongolské říše

11.9. Bitva u Lehnice

11.10. Jarlyk

